

EL RACIONAMENT EN EL MOIÀ DE LA POSTGUERRA (1939-1952)

Elvira Permanyer i Sert

RESUM

Durant els anys que següen la guerra civil, la població catalana va viure en una gran penúria econòmica. El racionament dels aliments bàsics i l'estraperlo per eludir-lo varen marcar la dècada dels anys quaranta. L'article presenta a nivell general i en el pla moianès la gestió del racionament i alguns dels efectes que tingué en la població.

En acabar la guerra la pobresa es va agreujar i va venir el racionament, que era freqüent però molt escàs. El dia que tocava, tothom tenia la seva cartilla per comprar, a preu assequible, arròs, sucre, oli, tabac, etc., però sempre poquet. De tota manera el dia que tocava hi havia verdaderes cues a les botigues que feien la distribució.¹

L'1 d'abril de 1939 s'havia acabat la guerra civil i semblava que les penúries d'aquells anys s'acabarien. Fins i tot el govern de la «Nueva España» havia proclamat que ja no hi hauria més restriccions ni racionaments, perquè vetllaria a fi que tothom tingués la subsistència assegurada. Poques setmanes després, la situació canviaria radicalment.

1 Records de Joan Roca Sallas, del Molí del Perer, Nadal del 2019. Doc. particular.

La guerra havia deixat els camps erms o danyats, les ciutats amb escassetat de productes alimentaris de primera necessitat, el món rural buit de gent per a mantenir productius els camps, els horts i la ramaderia, a més de grans sequeres consecutives. La indústria era òrfena de matèries primeres, de maquinària i de mans per a fer-la funcionar. Els treballadors rebien salaris irrisoris, que sols els permetien de sobreviure en condicions deplorables. Els historiadors econòmics conclouen que es va produir un retrocés econòmic i social mai vist, retornant a la precarietat de finals del segle XIX.²

Aquesta situació es va agreujar per diversos factors externs. Per una banda, l'inici de la Segona Guerra Mundial a Europa, amb la dificultat d'accedir als mercats internacionals i la posició suposadament neutral d'Espanya alineant-se a l'eix italo-alemany. El govern de la «Nueva España» va haver de pagar l'ajuda rebuda durant la guerra civil amb l'enviament de soldats a l'exèrcit del Tercer Reich,³ el subministrament de blat per a la població alemanya i la venda de wolfram⁴ per a la indústria militar germànica. Per altra banda, l'aïllament econòmic i polític imposat pels governs democràtics a Espanya, que no s'alleugeriria fins als anys cinquanta, impedia la compra de productes de primera necessitat i matèries primeres. Davant aquesta situació, l'any 1946 el govern va rebre ajuda de l'Argentina, amb un préstec inicial de 350 milions de pesos i milers de tones de blat, blat de moro, llegums i carn congelada, i altres productes durant els anys següents, així com 4.500 milions de pesos (uns 350 milions de pessetes de l'època).⁵

Davant de tot plegat, el govern espanyol va decidir aplicar una política de control exhaustiu de tots els àmbits productius, dels seus preus i de la seva distribució, és a dir, el control sobre tots els recursos del país i, per tant, controls sobre la població a tots nivells; una autarquia econòmica que pretenia assegurar l'abastament de productes de primera necessitat amb mesures de racionament, fixació de preus, restriccions de circulació d'aquests productes, entre moltes altres imposicions. Una de les mesures més complexes va ser l'aplicació del racionament de productes alimentaris bàsics per a la població. Aquest racionament va durar des de 1939 fins a 1952.

España es un país privilegiado que puede bastarse a sí mismo. Tenemos todo lo que nos hace falta para vivir, y nuestra producción es lo suficientemente abundante para asegurar nuestra propia subsistencia. No tenemos necesidad

2. José Antonio Biescas, Ramón Tamames, Miguel Ángel del Arco Blanco.
3. La División Azul va ser la 250a Divisió d'Infanteria de la Wehrmacht, formada per 18.104 homes, 2.612 dels quals eren oficials i la resta soldats.
4. El wolfram o tungstè és un metall molt dur que suporta altes temperatures i pot perforar altres metalls, molt apreciat en la indústria militar durant la Segona Guerra Mundial. Galícia és la zona on hi ha més mines d'aquest metall.
5. Raanan REIN, «Un salvavidas para Franco: la ayuda económica argentina a la España franquista (1946-1949)».

*de importar nada, y es así como nuestro nivel de vida es idéntico al que había antes de la guerra. Ignoramos los problemas que se plantean en las naciones demasiado pobladas. En España hay, debe haber, trabajo para todos. Se trata sólo de distribuirlo bien; y en este respecto exigiremos también que cada uno cumpla con su deber.*⁶

Per a aconseguir tot el control possible es va utilitzar el Servicio General de Abastecimiento, creat en 1917 i redefinit en decrets posteriors,⁷ molt especialment el decret del 28 d'abril de 1939,⁸ que formularia el seu funcionament com a Comisaría general de Abastecimiento y Transportes, fins a seva organització definitiva amb la llei del 24 de juliol de 1941.⁹

La gestió del racionament: la Comisaría general de Abastecimiento y Transportes (CAT)

La CAT va ser una organització governamental centralitzada amb aires militars. Sols cal veure quins organismes constitueixen la primera junta,¹⁰ depenent de la Presidencia del Gobierno i posteriorment del Ministerio de Industria y Comercio, amb un organigrama complex. Tenia dues direccions generals, l'una dedicada a obtenir i distribuir els productes per a la ciutadania, i l'altra dedicada al seu racionament i consum. Evidentment, estava dotada d'una inspecció general per a vigilar i fer complir les disposicions que es van anar generant al llarg dels anys.

Inicialment hi havia un delegat a cada província, designat per la Comisaría General de Madrid, però pocs mesos després les responsabilitats dels delegats provincials recauïen en la persona del governador civil¹¹ de torn¹²

-
6. Declaracions de Franco a Henri Massis, 18 d'agost de 1938. Citació recollida per Josep FONTANA, *España bajo el franquismo*, Barcelona: Crítica, 1986, p. 29.
  7. BOE, núm. 485, 18 de febrer de 1938. Creació de la CAT (BOE, núm. 71, 21 de març de 1939, p. 1441).
  8. Decret sobre organització i funcions de la CAT (BOE, núm. 121, 1 de maig de 1939, pp. 2357-2359).
  9. Reorganització de la CAT (BOE, núm. 178, 24 de juny de 1941, pp. 4711-4713). Decret d'11 de juliol de 1941 d'execució de la llei (BOE, núm. 202, 21 de juliol de 1941, pp. 5452-5455).
  10. Servicios Nacionales de Agricultura y Ganadería. Servicios Nacionales de Industria y de Comercio y Política Arancelaria. Servicios Nacionales de Carreteras y Ferrocarriles. Servicio Nacional de Comunicaciones Marítimas. Servicio Nacional de Política Interior. Servicio Nacional de Sindicatos. Intendencia General Militar. Jefatura del Servicio Militar de Ferrocarriles. Jefatura del Servicio Militar de Automovilismo. Falange Española Tradicionalista y de las JONS (BOE, núm. 485, 18 de febrer de 1938).
  11. Decret suprimint les delegacions provincials i assumint-les els governadors civils (BOE, núm. 270, 27 de setembre de 1939, pp. 5355-5356).
  12. Governadors civils de Barcelona: Antonio Correa Veglison (desembre de 1940 - juliol de 1945), Bartolomé Barba Hernández (26 de juliol de 1945-1 de maig de 1947), Eduardo Baeza Alegría (1 de maig de 1947 - 16 de març de 1951).

per a fer complir la gran quantitat de decrets, ordres, normes i circulars que dictava la Comisaría (fer estadístiques de tota mena, elaborar censos d'habitants amb les corresponents altes i baixes, controls dels comerços, elaboració de guies de circulació de mercaderies, controls d'escorxadors, controls de les collites, etc.), que anava creixent a mesura que s'implementava el racionament i la seva distribució a pobles i ciutats.

El juliol de 1941 el govern, per tal de fer un control encara més rigorós i operatiu, va dividir el territori espanyol en deu zones; fins aleshores tot era igual per a tothom fos on fos. Catalunya, juntament amb les províncies d'Osca i Saragossa, va quedar inclosa a la zona 5a,¹³ amb seu administrativa en aquesta darrera ciutat.

En els pobles i ciutats que no eren capitals de província, l'execució de les ordres i de les circulars del racionament i la distribució requeia en els alcaldes,¹⁴ havent d'utilitzar per a aquestes tasques el poc personal municipal existent i sempre sota les ordres i la supervisió del governador civil.

Els productes de primera necessitat, dits «subsistències» en el vocabulari de l'època, quedarien definits i controlats des de bon començament.

CAPITULO SEGUNDO. De las subsistencias, su libertad e intervención.

Artículo tercero. – Se consideran subsistencias sobre las que la Comisaría General extiende su competencia, los artículos de primera necesidad y especialmente cereales, sus harinas, piensos, legumbres, sus harinas, tubérculos, frutas y hortalizas, pan, ganado de abastos, carnes frescas y saladas, pescados y sus salazones y conservas, aves y caza, huevos, leche y sus derivados, aceites y mantecas, tocino, azúcar, café, té, vino, sal y artículos alimenticios de todo género. Asimismo se extenderá su competencia a los artículos de consumo y usos indispensables: combustibles para uso doméstico, medicamentos, tejidos, vestidos y calzados, velas y bujías esteáricas, jabones y lejías, y, en general, a cuantos artículos el Gobierno considere justificado.

Artículo cuarto. – La Comisaría. General será el Organismo competente para declarar la libertad o intervención en la contratación, circulación o consumo de los géneros anteriormente expuestos.

Per tal d'arrodonir i facilitar la tasca de la CAT es van constituir dos organismes governamentals paral·lels. Per una banda, la Junta Superior de Precios,¹⁵ creada amb l'objectiu de fixar els preus de tots els productes, ja

-
13. Decret per a l'execució de la llei de 24 de juny (BOE, núm. 202, 21 de juliol de 1941, art. 6, p. 1941).
  14. Alcaldes de Moià: Jaume Orriols Badal (gener de 1939 - agost de 1940), Francesc Alibés Vilarrúbia (agost de 1940 - desembre de 1946), Miquel Vilarrúbia Pineda (desembre de 1946 - gener de 1969).
  15. Llei de creació de la Junta Superior de Precios (BOE, núm. 316, 11 de novembre de 1941, pp. 8792-8793).

Àrea de Cartilles de la Comissaria general de Abastecimiento y Transportes (CAT) a Barcelona (fot. Pérez de Rozas, Arxiu Fotogràfic de Barcelona)

fossin racionats o intervinguts, alimentaris o industrials, establint inicialment com a preu base el que tenien el juliol de 1936, preu que posteriorment s'aniria augmentant i variant en funció de la disponibilitat, les existències i les dificultats de distribució. Els preus aprovats s'anaven publicant al BOE, així com les dates de quan es faria la distribució a les ciutats i pobles, amb notes informatives a la premsa per a la ciutadania en general.

RACIONAMIENTO A LOS PUEBLOS DE LA PROVINCIA DE AZÚCAR, CAFE, CHOCOLATE Y JABÓN. – Habiéndose dispuesto la distribución a los pueblos de la provincia de azúcar, 1/2 kilogramo: café, 50 gramos; chocolate, 100 gramos; jabón, 200 gramos por ración, deberán los alcaldes respectivos enviar a persona autorizada con tantos oficios como artículos hayan de recibirse, firmados por ambos, para retirar de la Delegación Provincial de Abastecimientos y Transportes (Vía Layetana, 32 y 34, planta baja) Sección Distribución, las correspondientes órdenes de suministro.

*Para el reparto de referencia se han designado los siguientes días: Poblaciones cuya inicial (de su nombre) esté comprendida entre las letras A y C, el día 22; **LI y M, el día 23**; O y R, el día 24; S, el día 25; T y Z, el día 26. Rezagados por causas justificadas, el día 27. Los importes del azúcar y del café serán pagados en esta Delegación Provincial cuando se retiren las órdenes de suministro correspondientes, y los precios a que se expedirán al público los*

referidos artículos serán los siguientes: Azúcar, a 1'70 pesetas ración; café, a 1'20 pesetas ración, más el 10 por 100 de subsidio; chocolate, a 0'95 pesetas ración, y jabón, a 0'70 pesetas ración.¹⁶

RACIONAMIENTO DE LOS ARTÍCULOS QUE SE INDICAN A LOS PUEBLOS DE LA PROVINCIA. – Azúcar, 150 gramos a 0'90 pesetas la ración; legumbres mondadas, 200 gramos a 0'70 pesetas la ración; bacalao, 100 gramos a 0'60 pesetas la ración; café, 100 gramos, a 3'60 pesetas la ración; jabón, 200 gramos a 0'90 pesetas la ración. Los alcaldes respectivos deberán enviar a persona autorizada con tantos oficios como artículos hayan de recibir, firmados por ambos, para retirar de la Delegación Provincial de Abastecimientos (Vía Layetana, 32, Sección de Distribución) las órdenes de suministro correspondientes. Para el reparto de referencia se han designado los siguientes días: Poblaciones cuya inicial (de su nombre) está comprendida entre las letras A y C, el día 16 del corriente; **D y M, el día 17 del corriente**; N y E, el día 18 del corriente; S, el día 19 del corriente; T y Z, el día 20 del corriente. Rezagados por causas justificadas, el día 21 del corriente. Los importes del azúcar y el café, serán pagados en la Delegación Provincial al retirar las órdenes de suministro correspondiente. La justificación de haberse distribuido al público los mismos deberá realizarse mediante la entrega en la Sección de Verificación de Suministros (París, 181, bajos), de los siguientes cupones de racionamiento: cupón número III para las legumbres mondadas; cupón núm. IV, para el jabón; cupón núm. V, para el bacalao, y cupón núm. VI, para el azúcar y el café, de las semanas 23, 24, 25 y 26.¹⁷

SUMINISTRO DE PATATAS EXTRATEMPRANAS. Hoy, jueves, día 18 [juliol de 1946], se distribuirán patatas extra-tempranas en el distrito décimo, y puestos de los mercados de Pueblo Nuevo y Clot, a razón de dos kilogramos por persona, contra entrega del cupón número 52 de «varios», a 1'30 pesetas kilogramo.

Asimismo se distribuirán, contra entrega del mismo cupón, en igual cantidad y precio, en las poblaciones de Badalona, Hospitalet, Cornellá, Santa Coloma de Gramanet, San Adrián de Besós, Sardañola, Moncada-Reixach y Ripollet. También serán distribuidas, en la misma cantidad y a igual precio, en las poblaciones de Gironella, Cardona, Molins de Rey, Sabadell, Masquefa y **Moyá**.¹⁸

38

134

L'altre organisme governamental va ser la Fiscalía Superior de Tasas,¹⁹ dependent de la Presidencia del Gobierno, amb l'objectiu de controlar els productes bàsics sota la competència de la CAT davant els abusos en la distribució i venda de qualsevol producte, ja fos alimentari o industrial, i posar fre a l'augment desorbitat del mercat negre (estraperlo). La seva arma eren les multes, el tancament d'indústries o l'empresonament dels propietaris. Aquest organisme estaria vigent fins a l'any 1963.

16. *La Vanguardia Española*, 20 de maig de 1944, p. 9.

17. *La Vanguardia Española*, 17 de juny de 1947, p. 7.

18. *La Vanguardia Española*, 18 de juliol de 1946, p. 12.

19. Ley de creación de la Fiscalía Superior de Tasas (BOE, núm. 277, 3 de octubre de 1941, pp. 6851-6854).

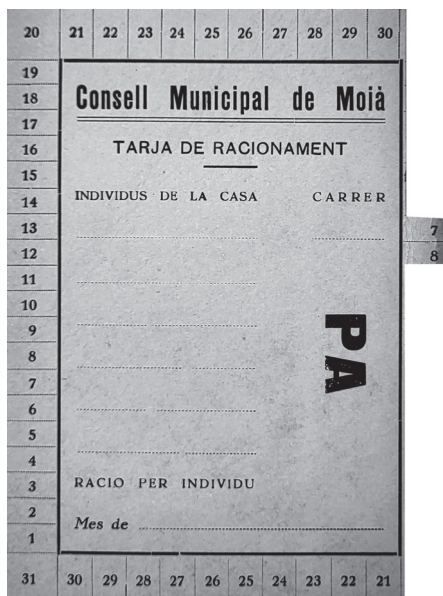
Les cartilles de racionament

Les primeres cartilles de racionament a Espanya es van utilitzar durant la guerra civil. El govern de la República i el de la Generalitat aplicaren el racionament per assegurar una distribució d'aliments a la població i a l'exèrcit davant l'escassetat i les dificultats de distribució pròpies de la guerra, creant una cartilla familiar.²⁰ El govern de la «Nueva España» va decidir, el maig de 1939, establir a tot el territori espanyol un règim de racionament²¹ amb cartilles familiars, assenyalant quins productes serien intervinguts i quines quantitats individuals s'aplicarien per ració.

Per tal d'aconseguir la seva implementació, el primer pas que es va fer fou elaborar censos de població a cada municipi. Era totalment imprescindible saber quantes cartilles caldrien i quants ciutadans afectaria la mesura. El cens es feia a partir de les declaracions jurades dels caps de família, prèvia petició de l'interessat a la Delegació local, via ajuntament. Si no es tenia la cartilla, no es tenia accés als productes racionats.

Cada família disposava d'una cartilla amb cupons per a la carn i una altra per als comestibles, on constaven el nom i cognoms del cap de casa, l'adreça, el nombre de persones de la unitat familiar, el seu sexe i edat, a més d'indicar quina era la seva botiga habitual. Aquesta cartilla s'havia de pagar i els cupons s'havien de lliurar a la botiga assignada quan calia recollir el producte racionat, pagant el preu corresponent.

La següent tasca de la CAT va ser fixar les racions individuals,²² a més dels preus dels productes racionats,²³ i finalment controlar les existències dels botiguers amb declaracions jurades del que tenien emmagatzemat,

Cartilla de racionament del pa, de Moia,
1938 (AHM)

20. Decreto de la Presidencia de 5 de març de 1937 (*Gaceta de la República*, núm. 66, 7 de març de 1937, p. 1091).

21. BOE, núm. 137, 17 de maig de 1939, pp. 2691-2692.

22. Orden regulando los productos alimenticios (BOE, núm. 152, 1 de juliol de 1939, p. 3602).

23. Orden dictando normas referentes a los precios de producción y venta (BOE, núm. 221, 9 d'agost de 1939, pp. 4337-4342).

del que repartien i del que restava, fent controls mensuals per part de les autoritats.²⁴

Racions setmanals individuals el juliol de 1939 (grams setmanals)										
	Pa	Patates	Llegums**	Oli	Cafè	Sucre	Carn	Porc	Bacallà	Peix
Home	400	250	100	50	10	30	125	25	75	200
Dones	80% del que corresponia a un home									
Criatures -14 anys	60% del que corresponia a un home									
Grans + 60 anys	80% del que corresponia a un home									
	* cigrons, mongetes, llenties i arròs									

A finals de 1940, a causa de la baixa producció de blat per les males collites, per la manca d'animals per a treballar la terra i per una maquinària agrícola obsoleta, acompanyat per la falta d'adobs i la impossibilitat d'importar blat i altres cereals, el govern va decidir restringir el consum de pa, aliment bàsic i imprescindible en la dieta popular. Per a fer-ho va classificar les províncies segons la seva capacitat econòmica: així, la província de Barcelona quedà en el grup 1, juntament amb Bilbao, Madrid i Sevilla. La resta de províncies es repartiren en dos grups més. Els pobles de menys de 10.000 habitants es classificaren en el grup 4,²⁵ entre ells Moià, i dins de cada grup les famílies es classificarien en tres categories segons la capacitat econòmica de cadascuna, fet que determinaria les quantitats de racionament a rebre i pagar.

De nou, per a saber quina categoria corresponia a cada família, el cap de casa va haver de fer una nova declaració jurada informant què pagava per la cèdula personal (el DNI de l'època), què tributava per contribució (urbana i/o rústica), o si pagava lloguer i quant, i quins ingressos econòmics tenia (sous o rendes). Amb aquesta informació es classificava el cap de casa i amb ell tot el grup familiar.

Dins de tots els controls del consum, també hi havia una cartilla de racionament per al tabac. Aquesta va entrar en vigor a partir del decret de 4 de juny de 1940.²⁶ Per a tenir la cartilla, necessàriament s'havia de ser home i major de divuit anys, a acreditar amb la partida de naixement. Les dones no hi tenien accés. També calia fer una declaració jurada que acredités ser fumador i un certificat de bona conducta. La cartilla s'havia de demanar a la delegació local i la distribució de les racions anava a càrrec dels establiments convenientment identificats per la Compañía Arrendataria de Tabacos, que a partir de 1945 es diria Tabacalera, S.A.²⁷ Aquesta

24. Circular (BOE, núm. 245, 2 de setembre de 1939, pp. 4891-4897).

25. BOE, núm. 324, 19 de novembre de 1940, pp. 7964-7967, i la seva rectificació al BOE, núm. 332, pp. 8130-8131.

26. Decret: Instrucció reguladora del consumo de tabaco (BOE, núm. 161, 9 de juny de 1940, pp. 3962-3963).

27. Francisco COMÍN COMÍN, Pablo MARTÍN ACEÑA, *La Compañía Arrendataria de Tabacos: la evolución del monopolio entre 1936-1945*, <<https://www.fundacionsepi.es/>>

cartilla nominal de fumador tenia uns cupons numerats per a poder retirar les racions quan s'anunciava la disponibilitat de tabac. El fumador podia escollir la ració entre dos paquets de picadura de 25 g o un paquet de 50 g, o dos paquets de cigarretes de 18 o de 20, o un paquet de picadura de 25 g més un paquet de cigarretes. Aquestes racions variarien al llarg dels anys, bàsicament a causa de la falta de tabac en rama. El racionament del tabac va durar fins al desembre de 1952.

*Cábeme el honor de dirigirme a Vd. para solicitarle si antes del día 15 de agosto, día de la Fiesta Mayor de esta villa, podría hacernos un reparto extraordinario de tabaco (puros), para así poder contribuir al mayor realce de la Fiesta. Dios guarde a Vd. muchos años.*²⁸

La cartilla individual de racionament

L'abril de 1943 el govern decideix substituir la cartilla familiar de racionament per una cartilla individual,²⁹ amb l'objectiu de millorar el control del racionament i la distribució, en detectar-se disfuncions administratives, errors en els censos de població, acaparaments indeguts d'aliments i productes, etc. La previsió del govern era implementar-la en 1942; però, degut a les dificultats de disposar de paper per a fer-les, es va haver d'esperar fins a 1943.³⁰

En aquesta reorganització de les cartilles de racionament hi haurà una cartilla específica per a les criatures menors de dos anys,³¹ a més de definir dos tipus de cartilles individuals: una de definitiva per als qui tenien fixada la residència al poble o ciutat, i una de provisional³² fins a obtenir la definitiva. La cartilla constaria de tres apartats: per al pa, per a la carn i per als comestibles (varis), amb els cupons corresponents que s'havien de lliurar a les botigues. Aquestes cartilles individuals i els cupons s'havien de comprar.

---

investigacion/publicaciones/DocumentosTrabajo PHE hdt9907.pdf [Consulta: 29 octubre 2022].

28. Carta núm. 319, del dia 21 de juliol de 1940, adreçada a l'encarregat de la Duana de Manresa (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2067).
29. BOE, núm. 105, 15 d'abril de 1943, pp. 3342-3343. Instrucciones sobre la implantación y uso de la cartilla... (BOE núm. 108, 18 d'abril de 1943), pp. 3485-3494.
30. «Manifestaciones del comisario general de Abastecimientos», *La Vanguardia Española*, 19 d'agost de 1942, p. 4.
31. La cartilla infantil racionava la llet condensada, el sucre, l'oli fi, la farina de fava i el sabó.
32. Circular número 497 sobre la implantación y uso de las «Colecciones de cupones» y de la «Cartilla provisional» de racionamiento (BOE, núm. 324, 14 de novembre de 1944, pp. 8749-8750). Bàsicament era per als qui retornaven de l'exili, de les presons o dels camps de concentració, o feien canvis temporals de residència (estiuiejants), sempre prèvia sol·licitud dels interessats.

Estand de propaganda sobre la cartilla individual de la CAT a la Fira de Barcelona, 1944 (fot. Pérez de Rozas, Arxiu Fotogràfic de Barcelona)

Amb la publicació de les instruccions per a implementar la nova cartilla individual es detecta la complexitat del sistema de racionament, alhora que es constata com una eina de control de la població, de tothom, tant dels qui es van considerar vencedors de la guerra com dels perdedors, essent per a tots una eina més de repressió al servei del govern. A la província de Barcelona aquell any 1943 es van lliurar 2.056.898 cartilles individuals repartides de la següent manera: 1a categoria, 92.918; 2a categoria, 268.692; 3a categoria, 1.655.219; menors de 2 anys, 40.069.³³

*Una niñez raquítica desemboca en una juventud sin vigor ni energías y niega la posibilidad de futuras generaciones sanas y alegres, al servicio de la Patria. A llenar este requisito indispensable de nuestra grandeza futura tiende la nueva cartilla infantil de racionamiento. Dentro de las actuales posibilidades y gracias a su establecimiento y régimen, podrán los niños españoles menores de dos años recibir su alimentación racional de leche, azúcar, harina, patatas, arroz y grasas ... Nuestros niños, preocupación no sólo de los padres, sino del Estado y su Caudillo, van a recibir la alimentación que necesitan.*³⁴

Les cartilles de racionament individual es mantindrien fins a la primavera de 1952. Paulatinament s'havia anat alliberant del control diversos productes

33. *Anuario estadístico*, <https://www.ine.es/inebaseweb/25687.doc> [consulta: 18 setembre 2022].

34. *La Vanguardia Española*, 17 de juny de 1943, p. 17.

racionats i els seus preus. Les quantitats de les racions i dels productes anirien variant al llarg dels dotze anys de racionament.

Misèria, fam i estraperlo

El racionament d'aliments individual, en lloc de resoldre la mala distribució i assegurar unes racions equilibrades, va comportar la continuïtat de la mala o nul·la qualitat dels aliments, unes racions insuficients per a cobrir les necessitats bàsiques, preus desorbitats dels productes, i, per reblar el clau, els retards sistemàtics en el subministrament dels productes, si és que arribaven, en relació a les previsions anunciades a la premsa i als ajuntaments. A més a més, la situació anava acompanyada de salaris baixos, si és que se'n tenien, per sota dels preus dels aliments i a més per sota del nivell econòmic de juliol de 1936. Difícilment es podien satisfer les necessitats bàsiques d'alimentació, d'habitatge i de salut. Una atmosfera de misèria, agreujada per la repressió política i social.

La dieta de la població fins als anys cinquanta estava mancada de proteïnes i de vitamines. Les racions eren minses i insuficients per a una salut mínimament correcta. Moltes llars van patir gana. La situació va ser tan complicada que l'enginyer per a portar un plat a taula es va aguditzar, no sols per a aconseguir aliments o substituir-los per altres de més assequibles, sinó també per a cuinar-los perquè fossin més saludables i omplissin les boques afamades. La cuina d'aprofitament estava a l'ordre del dia (peles de patata, patates petites que abans es donaven als porcs, moniatos en lloc de patates, tronxos de verdures i aprofitar-ne el caldo per

Cartilla provisional de racionament de Joan Vilalta, 1946 (AHM)

a fer sopes, menuts, xicoira o malta en lloc de cafè, garrofes en lloc de xocolata, etc.).³⁵

*La nostra cuina de postguerra, com la de tothom, era penible. Vam menjar moltes farinetes [de blat de moro, de guixes], aquella mena de sopa tristament de moda en aquells temps, de colors de pastanaga passada, espessa, grumollosa i de gust deplorable.*³⁶

Conseqüentment, la població amb menys ingressos i recursos, un 81% a la província de Barcelona, amb cartilles de 3a categoria,³⁷ va ser la més malparada, produint-se sistemàticament desnutrició, anèmies i depauperació, acompanyat de les malalties associades al consum d'aliments en mal estat (diarrees, disenteria, tifus, latirosi per la menja sistemàtica de guixes) o malalties infeccioses que comportaven en molts casos la mort (tisi pulmonar i de meninges, xarampió). Els més afectats van ser els infants i la gent gran. Per complicar la situació sanitària, mancaven els medicaments necessaris i molts només s'aconseguien en el mercat negre a preus desorbitats. Els càlculs del mateix govern indicaven que hi va haver uns dos milions de morts per la fam, la desnutrició i les malalties associades, però la xifra probablement arriba a quatre milions.

Defuncions durant els anys de racionament ³⁸		
	Espanya	província de Barcelona
1939	470.114	37.382
1940	424.888	25.851
1941	484.367	26.398
1942	384.702	27.455
1943	349.046	22.092
1944	345.712	25.083
1945	327.045	22.883
1946	348.116	24.247
1947	325.289	21.651
1948	299.822	24.383
1949	316.308	23.136
1950	300.989	27.129
Total	4.376.398	307.690

35. *Historia de la cocina y la gastronomía: Monográficos. Historia del hambre en España.* <https://www.historiacocina.com/es/monograficos-2> [Consulta: 9 d'octubre de 2020].

36. Eduard CASTELLET, *Passeig enrere*, Barcelona: Edicions 62, 2000, p. 71.

37. Cens de 1940: 1.931.875 habitants; 1a categoria, 5%; 2a categoria, 14%.

38. Dades extretes de l'*Anuario estadístico de España*.

Malalties més significatives relacionades amb la dieta i la higiene a Espanya ³⁹								
	càncer, tumors	circulació i cor	diarrees, enteritis	embòlies i trombosis	nefritis	pneumònia, bronquitis	sistema digestiu	tisis
1940	16.000	55.095	38.734	30.463	15.224	40.301	12.639	23.500
1941	17.274	70.007	53.307	34.407	19.163	61.895	14.960	26.685
1942	16.263	56.998	33.659	28.397	14.227	58.022	16.005	26.045
1943	16.263	56.998	33.659	28.397	14.227	49.889	11.506	26.045
1944	17.434	51.428	28.464	25.760	12.347	43.327	9.604	24.225
1945	18.028	49.321	25.333	25.906	11.465	38.479	9.319	24.227
1946	18.622	55.675	27.497	27.835	12.865	37.848	10.590	26.077
1947	19.229	54.384	16.070	26.920	12.016	38.523	8.465	27.325
1948	19.935	49.763	15.506	23.960	10.531	31.781	8.318	25.281
1949	20.552	53.578	17.952	25.039	11.308	33.576	8.618	25.771
1950	20.919	52.573	14.556	25.186	11.016	30.299	7.621	23.084

Per tal de pal·liar la insostenible situació de desabastament d'aliments de primera necessitat (farina, llet, ous, carn, oli, llegums, etc.), va sorgir el mercat negre, dit estraperlo, i tot un seguit d'estratègies per aconseguir els aliments i productes per sobreviure una mica millor. La població més desfavorida va organitzar anades i vingudes als pobles propers per aconseguir productes alimentaris que es venien o s'intercanviaven entre els veïns, fent ocultacions de productes o reduint les quantitats en les declaracions de producció de les collites, alterant els cupons del racionament o mentint en la matança de bestiar, entre moltes altres estratègies.

Aquest mercat negre modest per a anar sobrevivint va ser exageradament perseguit per les autoritats.⁴⁰ Es requisaven els productes, s'imposaven multes que, en cas de no ser pagades, acabaven amb l'empresonament del denunciador o amb el tancament del negoci si era una botiga o un productor. Les denúncies habitualment venien per delacions dels veïns, dels delegats locals d'abastaments, de la Guàrdia Civil o dels falangistes de torn que formaven part de totes les comissions locals.

Paral·lelament al petit mercat negre, va aparèixer l'estraperlista d'ofici, aquell que a canvi de diner era capaç d'obtenir tota mena de productes a preus abusius, amb suborns, esquivant tots els controls oficials o aprofitant-se dels mateixos estaments i de les bones relacions amb el nou govern

39. Dades extretes de l'*Anuario estadístico de España*.

40. Ley de 26 de octubre disponiendo sanciones por acaparamiento de mercancía (BOE, núm. 307, 3 de novembre de 1939, pp. 6175-6177).

local o provincial,⁴¹ amb l'únic objectiu d'enriquir-se, evidentment, a costa dels seus convilatans. Habitualment eren persones properes a les autoritats o a les institucions relacionades amb productes alimentaris, ja fossin fabricants, propietaris agrícoles o de distribució que, amb les seves trifulgues, alteraven els preus i controlaven la distribució, provocant escassetat en el mercat amb el corresponent augment de preus a conveniència.⁴²

El racionament a Moià: la delegació local de la CAT

Després de fer una repassada molt ràpida de la complexa organització i de la situació sobre què va ser i representar el racionament al país, s'intenta fer una aproximació a la realitat moianesa a partir de la documentació de l'arxiu municipal. Una vegada més s'ha de lamentar la manca de documentació continuada; la poca que hi ha és dispersa i incompleta.

La documentació consultada està repartida entre la correspondència d'entrada i sortida de l'ajuntament amb la CAT de Barcelona i Saragossa i els pregons oficials —«Se hace saber...»— que es feien a veu per l'agutzil pels carrers de la vila o mitjançant cartells impresos.⁴³ Bàsicament, la documentació se centra en reclamacions per no arribar a temps les cartilles i els impresos per a fer els controls, reclamar el subministrament dels productes que no arriben, denúncies per la mala qualitat dels aliments o perquè no havien arribat els quilos assignats, etc. Alguns documents donen informació addicional, tant pel que diuen oficialment com pel paper on són escrits (alguns amb registres d'entrada o de sortida), especialment la correspondència de sortida i les còpies dels pregons oficials, ja que durant els primers anys quaranta qualsevol paper era bo per a fer la còpia i poder-los arxivar. Així s'han recuperat restes de cartells de preus del pa, impresos per omplir amb dades de persones, fulls per a fer estadístiques dels caps de bestiar sacrificats a l'escorxador, fulls per a assignar qui havia de recollir els productes assignats al poble, etc.

L'altra documentació important és la generada per la mateixa delegació local de la CAT, on responien les moltes circulars de la delegació provincial demanant dades: llistes de gent, les fitxes individuals i les corresponents a altes i baixes de les cartilles, al control de les collites (bàsicament, cereals

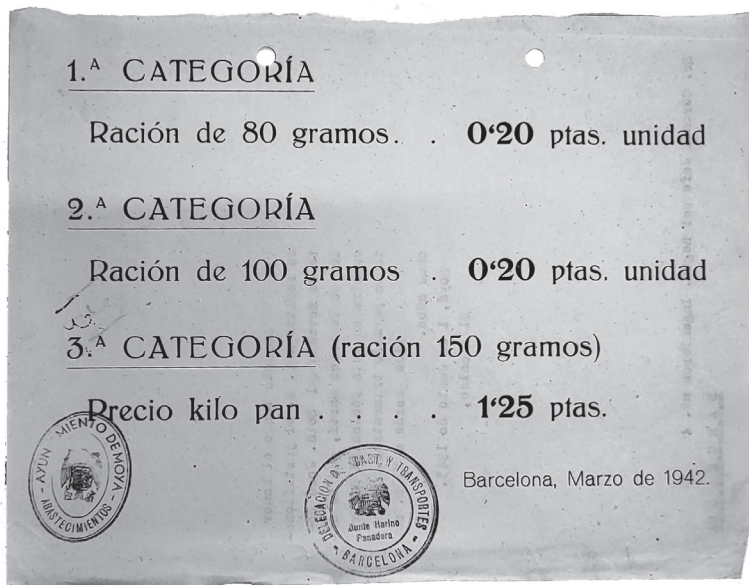
46

142

41. Miguel GÓMEZ OLIVER, Miguel Ángel del ARCO BLANCO, «El estraperlo: forma de resistencia y arma de represión en el primer franquismo», *Studia histórica. Historia contemporánea*, núm. 23, 2005.

42. Miguel Ángel del ARCO BLANCO, «La corrupción en el franquismo: el fenómeno del "Gran Estraperlo"», *Hispania Nova*, 16, 2018.

43. Amb l'única manera d'informar la gent de les accions municipals, tant s'anunciava haver de pagar les contribucions com el reclutament dels mossos per a anar a fer el servei militar, celebracions religioses o polítiques, el repartiment d'aliments racionats o la possibilitat d'accedir a llavors per als camps i horts.

Fragments d'un cartell anunciant els preus de les racions de pa, 1942 (AHM)

i patates), del bestiar i de la matança a l'escorxador, de la distribució dels productes; en resum, estadístiques de tot i per a tot.

També generava documentació l'Agrupación de Tenderos de Moyá, encarregada de la distribució dels aliments racionats i de recollir i controlar els cupons corresponents. D'aquesta documentació a l'arxiu municipal només n'hi ha una petita part, especialment dels primers anys d'instauració de la cartilla individual. No s'ha pogut localitzar cap més documentació dels botiguers de l'Agrupación.

Si a ciutat cada persona amb cartilla de racionament tenia un forn i una botiga assignats prèviament per a anar a recollir els productes racionats, a Mojà els botiguers (*colmados*, forners⁴⁴ i carnisseres⁴⁵) es van constituir en una agrupació dins el Sindicato Nacional del Movimiento. Els productes que arribaven al poble, l'agrupació els repartia a les botigues, alternant els productes entre els *colmados de ultramarinos*, la farina als tres forns de pa i la carn a les carnisseries, tot controlat pel delegat local de la CAT i pel cap

47

143

44. El forners tenien els preus de referència que dictava la Junta Harina-Panadera dins la CAT de Barcelona. L'any 1941 a Mojà es van utilitzar 81.310 kg de farina per a fer pa.

45. Segons la carta núm. 413 de sortida de correspondència, amb data del 20 d'octubre de 1941, a Mojà es va constituir una Comisión Local de Abastecimiento de Carne, de la qual no s'ha trobat cap altra referència.

visible de l'Agrupación, Josep Oller Valldaura,⁴⁶ que signava la corresponent documentació, la qual es remetia mensualment a l'oficina provincial a Barcelona i era autoritzat per l'alcalde per a recollir els productes assignats a Moià a la CAT de Barcelona quan calia.⁴⁷

Una altra font d'informació són els dietaris del moianès Joan Estevanell, amb la nota «Pregó oficial», on va indicant diverses actuacions municipals de tota mena. En els seus dietaris editats i en els manuscrits no editats corresponents als anys 1940-1951⁴⁸ va donant informació dels pregons oficials de l'ajuntament, però cada vegada més breus i més espaiats en el temps, sobre el repartiment de les cartilles del pa, de l'oli, o de l'arròs, del sucre, les patates, el sabó, la xocolata, o del carbonet que s'havia de recollir a cal Bou. En algunes anotacions diu el preu dels productes, com ara de la carn, 200 g valien 3,20 ptes., o 9 unces en valien 4,80; les «farinetes» eren racionades i s'havien de recollir al Sindicat, 2 kg valien 3,20 ptes.

*25 de febrer de 1939: l'ajuntament fa un pregó anunciant el repartiment de les cartilles per al pa i la carn. 10 de març: es lliuren 3 pots de llet a cal Berenguier per a criatures de menys de 2 anys a 2 ptes. el pot i amb la corresponent tarja de l'ajuntament. 14 de març: pregó oficial venda d'una arroba de carbó [12 kg.] per família a cal Cirera, presentació de la targeta de la carn. 19 de març: prohibició d'extreure fora del terme bestiar per a vendre sense la corresponent guia. 23 de març: venda de sabó amb val de l'ajuntament. 9 d'abril: pregó, llavors de patates a la Falange. 18 d'abril: després de molt temps, venen un petricó d'oli [1/4 de litre] per barba. 29 d'abril: prohibició de la matança particular de porcs. 3 de juny: pregó oficial, presentació a l'ajuntament de la factura de gèneres dels establiments comercials per estipular els preus de venda. 12 de juny: pregó, tarja per a la compra d'arròs. 4 de juliol: a poc a poc torna a restablir-se el servei de la llet a domicili. 8 de juliol: denúncia de la farina que posseeixen els camperols als respectius forners. 3 de setembre: pregó oficial, demà entrega de les targes de racionament del pa, prohibició i vigilància en la desaparició de fruits i verdures del camp. 5 de setembre: entrega de les targetes per a racionament del pa. 18 de setembre: pregó oficial, targes de racionament del tocino. 22 d'octubre: pregó oficial, targeta per a arròs i cigrons. 30 octubre: pregó oficial, targeta per al pa. 4 de novembre: pregó oficial, targeta per als cigrons, denúncia de llavors, blat i grans a la junta. 15 de novembre: pregó oficial, declaració dels cereals. 17 de novembre: demà, targes per a la ració de l'arròs. 22 novembre: pregó oficial, targeta per a mongetes, etc. 26 de novembre: pregó oficial, targeta per als cigrons. 1 de desembre: pregó oficial, targeta del sucre. 7 de desembre: comença a sentir-se la carestia de pa, es rebaixa la ració personal a la localitat.*⁴⁹

48

144

46. Creiem que és en Josep Oller Valldaura, botiguer del carrer de Sant Antoni (Cal Marcelino), per alguns papers signats.
47. Carta de sortida núm. 494, del 9 de desembre de 1941, en què és autoritzat a recollir sucre, cafè, bacallà i arròs a la sotsdelegació de la CAT a Barcelona (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2067).
48. AHM. Fons personals. Joan Estevanell i Riera, caixes 1-4.
49. *Vida quotidiana i salvació del patrimoni a la rereguarda: dietari de Joan Estevanell, Moià 1936-1940*, Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2010.

A Mojà la cartilla familiar de racionament es devia implementar a tots els efectes el juliol del 1939, però no hi ha cap documentació que ho confirmi, només les anotacions de Joan Estevanell en els seu dietaris. Però s'ha pogut completar un imprès amb data del 31 de juliol de 1939 que podria ser el primer document sobre racionament oficial. Un imprès d'obligat compliment que s'havia d'omplir per aconseguir la cartilla familiar. Amb aquest imprès s'havien d'inscriure tots els membres de la família, indicant el sexe, l'edat i el parentiu amb el cap de família.

Ayuntamiento Nacional de Moyá

RELACION de personas a los efectos de la expedición de la cartilla de racionamiento, que habitan en la casa n.º _____ piso _____ puerta _____ de la calle _____.

Nombre y apellidos	Sexo	Edad	Parentesco con el cabeza de familia

Bajo mi responsabilidad, declaro ser ciertos los datos que constan en la presente relación.
Moyá, 31 Julio de 1939.
 Ato de la Verdad.
 (Firma del cabeza de familia)

NOTAS: Esta declaración es obligatoria y en incumplimiento imposibilitará en su día la expedición de la cartilla de racionamiento. La inclusión de personas que no habitan el piso del declarante, será objeto de sanción.

Imprès per a la inscripció de la cartilla familiar, 1939 (AHM)

Relación de personas a los efectos de la expedición de la cartilla de racionamiento, que habitan en la casa n.º ..., piso ... puerta ... de la calle ...

Bajo mi responsabilidad declaro ser ciertos los datos que constan en la presente relación. Moyá, 31 de julio de 1939. Firma del cabeza de familia.⁵⁰

El cert és que hi havia racionament de productes alimentaris, però no es té constància de com es distribuïen ni de quin control se'n feia aquests primers mesos. El que sí se sap és que es van anar produint canvis i periòdicament s'havia de presentar la cartilla vella per aconseguir la següent. Almenys així consta en la carta del dia 1 d'abril de 1940.⁵¹

L'ajuntament constituït el 3 de febrer de 1939 com a Comisión Gestora de Moyá⁵² dona les primeres notícies sobre el racionament, especialment

50. Imprès refet a partir dels reversos de dues còpies de documents de la correspondència de sortida.
51. Carta de sortida núm. 224, del 19 de juny de 1940, al delegat provincial d'abastament (AHM. Fons Ajuntament de Mojà. Correspondència de sortida, 1940, caixa 2067).
52. Alcalde; Jaume Orriols Badal; primer tinent d'alcalde, Josep Castells Vilaró; segon tinent d'alcalde, Miquel Oller Berenguer; regidors, Josep Fonts Carbonés i Sebastià Antúnez Crusat.

sobre la venda de carn i els preus, així com la distribució de pa els mesos d'abril i maig.

*Se acuerda autorizar a los industriales dedicados a la venta de carne que por su cuenta y riesgo efectúen todas las operaciones oportunas que juzguen convenientes dentro del término municipal pudiendo importar de donde les sea factible las reses que para su debido consumo necesite la población, así como adquirir las necesarias existentes en el término municipal del cual no podrán salir ninguna para ser sacrificada fuera de la Villa.*⁵³

No serà fins al ple del dia 9 de juny de 1939 que hom nomenarà el regidor Sebastià Antúnez Crusat com a delegat local de la CAT a Moià. Una de les seves primeres accions va ser saber el preu dels caps de bestiar sacrificats i controlar-ne els preus als carnisers locals.

*Por la presente ratifico a mi anterior escrito n° 192 de fecha 10 de los corrientes referente a la matanza de 240 cabezas de cordero mensual el año 1936, esta Alcaldía habilita al concejal Sebastián Antúnez Cruzat, para la adquisición del ganado interesando con objeto de efectuar el correspondiente reparto. Dios guarde a Vd. muchos años.*⁵⁴

Paral·lelament es va decidir que el «recader» Ramon Monsech fos l'encarregat de baixar a la CAT de Barcelona per recollir les cartilles de Moià. Durant tots els anys de racionament seria l'autoritzat per l'ajuntament per a aplegar la documentació que calia per al control del racionament, tant si eren les cartilles, les altes i baixes dels censos de població, les declaracions jurades o els estats comptables de l'Agrupación. També va ser autoritzat a recollir productes amb la corresponent guia de circulació.⁵⁵ L'any 1945 i fins al final del racionament, Climent Romeu Dalmau va ser autoritzat a fer la mateixa feina. Els forners durant els últims anys de racionament foren autoritzats a recollir farina per a fer pa, i els germans Estevadeordal, per a transportar porcs a altres províncies espanyoles.

*Por la presente autorizo al recadero Ramón Monsech Costa para que pueda retirar de esa Delegación Provincial los siguientes impresos: Colección de cupones 3a categoría; tarjetas Abastecimiento mod. A; Fichas modelo n° 2 (provinciales); Fichas modelo n° 3 (locales); Fichas modelo 33 (infantiles); Resumen modelo n° 34; Resumen modelo n° 34A; Resumen liquidaciones col. cupones; Apéndices adultos modelo 19 bis; Apéndice infantil modelo 20bis; hojas para pegar boletines inscripción.*⁵⁶

L'agost de 1940 hi va haver relleu a l'Ajuntament de Moià. El nou alcalde,

53. Acta del Ple de l'Ajuntament de Moià del dia 23 de març de 1939.

54. Carta de sortida núm. 198, de 17 de maig de 1940, adreçada al delegat provincial de la CAT a Barcelona (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940, caixa 2067).

55. Els productes recollits eren: bacallà, cafè, llenties, pasta de sopa, sabó, sucre, xocolata.

56. Carta núm. 56, d'1 de febrer de 1949 (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2068).

Francesc Alibés Vilarrúbia, seria nomenat delegat local de la CAT⁵⁷ fins a la seva substitució en 1946. Les primeres actuacions com a responsable del racionament van ser sol·licitar la comprovació de la qualitat de la llet que es distribuïa, així com informar que s'hauria d'emmagatzemar la farina procedent de Vic a les dependències municipals per a fer-ne una distribució equitativa.⁵⁸ L'any 1946 torna a haver-hi relleu a l'alcaldia i el nou alcalde, Miquel Vilarrúbia Pineda, també serà el delegat local de la CAT.

El mes de novembre de 1940 el govern de la «Nueva España», a causa de la carestia de la farina i la mala collita de blat, decideix classificar les cartilles familiars de racionament segons els ingressos i la capacitat econòmica de les famílies.⁵⁹ A Moià es constitueix una mesa de classificació a la secretaria de l'Ajuntament.⁶⁰ No s'ha trobat cap document que digui quina era la composició d'aquesta mesa, però probablement la formaven: l'alcalde, Francesc Alibés; un dels regidors d'Hisenda, Lluís Guiteras o Jesús Sert; un dels de Foment, Sebastià Alberch o Simó Illa; un representant de la Hermandad Sindical de Labradores i Ganaderos;⁶¹ el delegat local de la CNS,⁶² i un de la Falange,⁶³ tots amb el vistiplau del governador civil.

La decisió de quina categoria corresponia a cada individu era establerta per la categoria assignada al cap de casa, que havia de fer una nova declaració jurada informant què pagava per la cèdula personal (el DNI de l'època, com hem dit abans), què tributava per la contribució (urbana i rústica), si pagava lloguer i quant, quins ingressos econòmics tenia (sous o rendes). Si posteriorment es volia canviar de categoria de cartilla de racionament era necessari refer tota la informació, amb els corresponents certificats i declaracions jurades. A mesura que s'anava estabilitzant l'economia del país i milloraven a poc a poc les economies familiars, es va anar reduint el nombre de cartilles de 3a categoria, de manera que s'anaren equilibrant les tres categories.

57. Acta del Ple de l'Ajuntament de Moià del 5 d'agost de 1940. Regidors: Enric Nadeu Capdevila, Lluís Guiteras Barceló, Domingo Canet Vilella, Jesús Sert Palau, Simó Illa Estevanell i Sebastià Alberch Orriols.

58. Acta del Ple de l'Ajuntament de Moià del dia 17 d'agost de 1940.

59. Ordre de 15 de novembre de 1940 (BOE, núm. 324, 19 de novembre de 1940, pp. 7964-7967).

60. Carta de sortida, sense número de registre, del 2 de desembre de 1940 (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1950, caixa 2067).

61. Ley de bases de la organización sindical, de 6 de desembre de 1940 (BOE, núm. 342, 7 de desembre de 1940, pp. 8388-8392).

62. La Central Nacional-Sindicalista del Movimiento agrupava sindicalment treballadors i empresaris industrials, sindicats agrícoles i organitzacions de propietaris amb l'objectiu de reunir «en hermandad cristiana y falangista las diversas categorías sociales del trabajo». A Moià el cap visible era Eusebi Graners Guiteras.

63. Carta de sortida núm. 386, del 28 de novembre de 1940, al cap de la Falange perquè designi un representant per a ser vocal de la mesa (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940, caixa 2067).

Cartilla familiar: portada i cupons, 1942

cartilles de racionament a Mojà						habitants ⁶⁴	
1939	Familiars. No hi ha dades fiables						
1940						576	2134
1941							2175
1942							2185
Cartilles individuals							
	1a	2a	3a	infants	totals		
1943	444	21	1919	62	2446	2185	
1944	419	24	1728	70	3179	2170	
1945						2171	
1946						2177	
1947						2135	
1948	951	328	738	61	2123	2148	

Per tal de posar en funcionament tota l'administració de les cartilles i la seva distribució entre els moianesos es va comptar amb el personal de l'ajuntament de llavors: Pilar Rius Santamaria i, com a auxiliar, Ramon Oller Passerisa. Posteriorment s'hi incorporaria Valentí Gaja Vilardell; el secretari, Joan Rius Santamaria, en substitució de Josep Blanquer Muxart, i els secretaris

64. Dades dels padrons de 1940 i 1950, complementades amb Josep Clarà, «La població a Mojà», Modilianum, 2 (1990).

següents;⁶⁵ l'agutzil, Josep Surroca Giral, i el sereno, Agusí Riera Sansalvador. Posteriorment s'hi afegirien altres treballadors, ja fossin de l'ajuntament o de l'escorxador. Quan era necessari es disposava dels serveis del metge Ramon Rius Clapers, del farmacèutic Josep Sauqué, que feia les verificacions de la qualitat dels aliments (llet, vi i aigua de les fonts),⁶⁶ o del veterinari Josep Molist, un cop tots van superar la depuració política corresponent.

L'escassetat d'aliments a Catalunya era notòria, molt especialment a les ciutats i als entorns industrials de les ciutats grans. Als pobles petits com Moià, tot i haver-hi misèria i gana, aquesta semblaria més passable, donat que es podia tenir accés a aliments del mateix poble: hi havia horts,⁶⁷ es tenien quatre gallines i, per tant, es disposava d'ous, un parell de porcs, si era el cas; ja hi havia permís per a servir llet a domicili, etc. Els qui vivien a pagès podien accedir al bosc per a caçar o per a collir fruits i bolets, llenya per a escalfar i coure, conrear cereals per al seu consum,⁶⁸ un cop lliurats els cupons establerts per la CAT a cada productor. Els excedents, si n'hi havia, s'amagaven; fins i tot s'havia cultivat tabac d'amagat, amb el perill que aquest fos requisat.

*A pagès he de dir que no vàrem passar gana, ja que per exemple a casa, en tenir el molí ens fèiem blat pelat, farinetes de blat de moro, collíem patates, cigrons, mongetes; teníem arbres fruiters, i un hort gran per fer verdura, escarola, tomàquets, enciams, etc. i matàvem el porc. Ningú tenia diners però gana a pagès no en vàrem patir, si bé la misèria monetària era molt gran a tot arreu.*⁶⁹

A Moià en 1941 part dels moianesos no vivien pas a pagès. Eren treballadors assalariats en la indústria, principalment tèxtil, o eren fusters, paletes, ferrers, electricistes, pintors, etc.; un total de 330 famílies. Les restriccions elèctriques i la manca de matèries per a fabricar obligava les fàbriques i tallers a reduir la jornada laboral i, per tant, el sou a percebre; també l'accés als aliments de primera necessitat era més complicat i depenien més del racionament i de la compra a les botigues a preus fixats, o de l'estraperlo. Moltes famílies es van veure obligades a comprar «a fiar» per trampejar la situació, tot esperant el salari per a comprar i l'arribada dels productes

-
65. Els següents secretaris de l'Ajuntament de Moià serien: M. Majó fins a 1942, M. Majoral de 1945 a 1948 i posteriorment Rossend Queralt.
66. AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència d'entrada, 1940-1951, caixa 2043.
67. Especialment en els horts s'hi conreaven, segons la temporada: mongetes, tomàquets, pebrots, albergínies, cols, cebes, bròquil, bledes, alls, patates... Amb algun arbre fruiter, com cirerers.
68. A Moià en 1941 es conreava: blat, civada, ordi, blat de moro, guixes, cigrons, mongetes, veça, remolatxa, patates, trepadella (carta, del 7 de novembre de 1941, adreçada al comissari de recursos de la 5ª zona a Saragossa, AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940-1951, caixa 2067).
69. Records de Joan Roca Sallas, del Molí del Perer, Nadal 2019. Doc. particular.

racionats.⁷⁰ El jornal base de Moià el juny de 1941 era de 15 pts.,⁷¹ i de 20 pts. l'any 1945.⁷²

Saludo a Franco. Arriba España.

*Tengo el honor de solicitar de esa sociedad la cantidad de mil kg. de carbón de fragua con destino al industrial de esta Villa, D. Vda. e Hijos de Quirico Codina el cual presentó instancia ante este Ayuntamiento alegando los conceptos motivadores de la perentoria necesidad de dicho carbón. Dios guarde a Vd. muchos años.*⁷³

*Siendo este término municipal muy diseminado, existiendo más de ochenta masías apartadas unas de otras, motivo por el cual se encuentran los médicos en la imposibilidad de asistir a los casos de urgente necesidad, debido ello, a carecer de gasolina para trasladarse con los coches a casa de los enfermos... es por ello que este ayuntamiento se ve en la necesidad de suplicar le sean concedidos unos quinientos litros de gasolina cada mes para las diligencias urgentes humanitarias. Dios guarde a V. S. muchos años.*⁷⁴

*Adjunto tengo el honor de remitir a V.E. el 3er cuerpo de la guía serie M-3, número 096015, por el que se autoriza el traslado de 120 kilos de plomo en tubo consignados a D. Joaquín Clapers. Dios guarde a V.E. muchos años.*⁷⁵

Com a conseqüència dels sous baixos i el racionament desequilibrat va aparèixer l'intercanvi entre productors, el mercat negre i l'estraperlo amb preus abusius. Sovint es posaven multes per no disposar de les guies de circulació per a transportar material o aliments, o per l'alteració de la qualitat dels productes (llet i oli), o per reduir el pes de la farina, de les patates, dels llegums, per vendre carn d'amagat o a preus abusius, etc.

Desde algún tiempo que se rumoreaba que en determinado comercio de la localidad se efectuaban ventas a precios excesivamente superiores al de tasa y por

70. Carta de sortida núm. 410, del 18 d'octubre de 1941, adreçada al delegat provincial de Abastecimiento y Transportes demanant patates per als treballadors. Empreses: Comadrán y C^a, Jaime Orriols, Simón Ylla, Torres y Bages, S.C., Miguel Vilarrubia, Francisco Sala Maurell, Joaquín Sala Maurell, Manent y Prats, J. Serra Gay, Eugenio Canals, José Matarrodona (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2067).
71. Certificat signat per l'alcalde, Francesc Alibés Vilarrúbia, amb data 28 de juny de 1941 (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940-1951, caixa 2067).
72. Carta núm. 38, del 22 de gener de 1945 (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940-1951, caixa 2068).
73. Carta núm. 23, del 15 de gener de 1940, signada per l'alcalde, Jaume Orriols, adreçada a la Sociedad de Importadores de Carbón Mineral del Puerto de Barcelona (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940-1951, caixa 2067).
74. Carta de sortida núm. 355, de 28 d'octubre de 1940, adreçada a l'empresa CAMPSA de Barcelona (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940-1951, caixa 2067).
75. Carta de sortida núm. 38, de 19 de gener de 1949 (AHM, Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2070).

Sacs de distribució a la CAT de Barcelona a punt per a ser recollits, 1944
(fot. Pérez de Rozas, Arxiu fotogràfic de Barcelona)

ello esta Delegación local valiéndose de los Agentes de su autoridad procuró cerciorarse de tales rumores comprobando que efectivamente en el comercio de Ana Sansalvador se vende la carne de cerdo a un precio que enrasado asciende a 15 pesetas al kg.⁷⁶

També es feien decomissos de productes que suposadament s'enviaven a beneficència. No es pot oblidar que moltes de les denúncies entre veïns eren especialment per revenges que venien de lluny, o de la guerra per a aquelles famílies que tenien homes, dones o fills empresonats o que simplement s'havien significat des del punt de vista polític.

... pongo en su conocimiento para que a su vez lo haga saber a D. Andrés Ros Guix, vecino de esta, que con fecha 9 de abril [1946] fue sancionado por esta Fiscalía Provincial de Tasas, ... con las siguientes sanciones: 1000 pesetas pagadas el 4 de mayo de 1946. Incautación de la mercancía que le fue intervenida a Diciembre de 1942 y cierre de su industria por un plazo de tres meses. ... En su consecuencia deberá cumplimentar las declaraciones juradas que adjunto devuelvo, dentro del plazo que se le señala ... en caso de no hacerlo se procederá al cierre por el tiempo sancionado.⁷⁷

76. Carta de sortida núm. 216, del 10 de juny de 1940, adreçada al delegat provincial de la CAT (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2067).

77. Carta de sortida núm. 774, del 21 de desembre de 1946, signada per l'alcalde (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2068).

Amb el relleu de regidors el mes d'abril de 1942⁷⁸ continua havent-hi poques notes a les actes municipals relacionades amb el racionament i la distribució. Unes notes breus a les actes dels plens dels mesos d'octubre i novembre ens informen d'una comissió distribuïdora de patates, que dona instruccions per a facilitar-ne la distribució al poble, de denúncies per irregularitats en la distribució de la Tabacalera per la cartilla de fumador, i de la recollida de bestiar per a abastir l'exèrcit, i poca cosa més.

Amb la reorganització estatal de les cartilles de racionament de 1943, que suprimeix les cartilles familiars i les substitueix per les individuals (majors de 2 anys i infants fins a 2 anys), hi ha més documentació, que permet de constatar el control exhaustiu de la gent, dels productes, de les botigues i de la distribució de qualsevol producte o aliment. A Moià la cartilla individual es va implementar el dia 3 de maig de 1943.⁷⁹

La cartilla individual de racionament l'havia de demanar el cap de casa a l'ajuntament, delegació local de la CAT, i inscriure cadascun dels membres de la unitat familiar lliurant la cartilla vigent fins aleshores. Amb les dades de cada membre de la família s'omplien unes fitxes, una de les quals es guardava a la delegació local de la CAT a Moià, on s'apuntaven tots els canvis possibles (canvis d'adreça, defuncions, canvis de categoria, etc.); l'altra s'enviava a la delegació provincial. Posteriorment es rebia la cartilla amb els cupons corresponents per a accedir als productes racionats (arròs, oli, sucre i *varios*). A més, la cartilla tenia una contracoberta en què s'indicava a quina carnisseria s'havia d'anar a buscar la carn, la botiga de queviures on recollir els greixos, especialment margarina, i el forn de pa.

La recollida de les cartilles amb els seus cupons era anunciada pel pregó oficial perquè tothom ho sabés. Un cop gastats els cupons, per a recollir els següents calia presentar la cartilla buida de cupons. Els menors de catorze anys havien d'anar acompanyats del cap de casa, que n'era el responsable a tots els efectes.

56

152

Por orden del Sr. Alcalde se hace saber: que se da un plazo, de tres a partir de hoy [amb llapis: o sea mañana], para que todos los cabezas de familia se personen en el Ayuntamiento con el fin de ordenar el nuevo censo de racionamiento, junto con la cartilla de Abastecimientos, advirtiéndoles que de no cumplir dicha orden se verán privados del mismo. Moyá, 6 [amb llapis: 8] de febrero de 1942.⁸⁰

78. Acta del ple de l'Ajuntament de Moià del dia 3 d'abril de 1942. Regidors entrants: Josep Estevedeordal Carrera, Miquel Vilarrúbia Pineda i Emili Clarà Abancó; sortints: Enric Nadeu, Miquel Oller Berenguer, Sebastià Alberch i Simó Illa.

79. Carta de sortida núm. 105, del 8 de maig de 1943, adreçada al governador civil i delegat provincial de la CAT, signada per l'alcalde com a delegat local i alcalde (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, caixa 2067).

80. AHM. Fons Ajuntament de Moià. Pregons i edictes, caixa 2004.

En la fitxa per als moianesos de més de dos anys, a més de constar-hi les dades personals (nom i cognoms, adreça, lloc de naixement, ofici...), hi havia el número de la cartilla ben visible, la categoria assignada (1a, 2a o 3a) i el lloc on es podien canviar els cupons del pa i la de «ultramarinós», on constava el número del cens de les llistes dels botiguers. Qualsevol modificació era anotada en aquesta fitxa i es comunicava a la delegació provincial mensualment.

Les fitxes infantils (criatures menors de dos anys) eren de color blau. Hi constaven les dades de la criatura, el número de targeta del cap de família i la corresponent categoria. Segons els mesos dels infants es repartia el racionament en tres cicles: 1r cicle, per a lactants fins a sis mesos (natural, mixta i artificial); 2n cicle, per a infants de sis a dotze mesos, i un 3r, d'infants fins a dos 2 anys, En complir dos anys s'anul·lava el seu racionament com a infants i passava al de grans. Els productes racionats per a les criatures eren llet, llet condensada, sucre, farina, pa i sabó. Segons la correspondència consultada, s'havia d'anar reclamant el racionament de llet condensada, ja que no arribava amb normalitat.

DELEGACION PROVINCIAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

RACIONAMIENTO INTERESADO

Moja

recibe los efectos que a continuación se detallan:
Mod. 49. Decreto de 19 de Mayo de 1948

		TOTALES	
		Cupones	Pesetas
MADRE GESTANTE			
Serie n.º	a Serie n.º		
INFANTILES			
Primer Ciclo (Lactancia Natural)			
Serie n.º	a Serie n.º		
Serie n.º	a Serie n.º	20	
Primer Ciclo (Lactancia Mixta)			
Serie n.º	a Serie n.º		
Serie n.º	a Serie n.º	20	79
Primer Ciclo (Lactancia Artificial)			
Serie n.º	a Serie n.º		
Serie n.º	a Serie n.º	20	29.30
Segundo Ciclo (Niños de 6 a 12 meses)			
Serie n.º	a Serie n.º		
Serie n.º	a Serie n.º	20	
Tercer Ciclo (Niños de 1 a 2 años)			
Serie n.º	a Serie n.º		
Serie n.º	a Serie n.º	35	
Sumas Totales		115	

Barcelona, 28 de *Juny* de 1948

RECIBO DEL PETICIONARIO.

B- 00169

Albarà per a recollir cartilles de racionament a Barcelona, 1948 (AHM)

RACIONAMIENTO INFANTIL. — **LOTE LECHE** (cartillas infantiles hasta un año). **LECHE CONDENSADA**, a razón de tres botes por ración, contra entrega de la hoja entera (tiras I, II, III, IV y V) de la semana 34, al precio de 10'35 pesetas los tres botes. **JABÓN**, a razón de doscientos gramos por ración, contra entrega del cupón número 55 de «varios», al precio de 0'70 pesetas la ración. **LOTE AZÚCAR** (cartillas infantiles de uno a dos años). **ACEITE**, a razón de un cuarto de litro por ración, contra entrega de la tira II, de la semana 34, al precio de 1'20 ptas. la ración. **HARINA DE ARROZ**, a razón de medio kilogramo por ración, contra entrega de la tira III de la semana 34, al precio de 1'70 pesetas la ración. **PATATAS**, a razón de un kilogramo por ración, contra entrega de la tira IV de la semana 34, al precio de 1'25 pesetas la ración. **AZÚCAR BLANCO**, a razón de un cuarto de kilogramo por ración, contra entrega de la tira V de la semana 34, al precio de 0'75 pesetas la ración.

JABÓN, a razón de doscientos gramos por ración, contra entrega del cupón número 55 de «varios», al precio de 0'70 pesetas la ración.⁸¹

RACIONAMIENTO INFANTIL. — Libretas de lactancia artificial. Ciclo 1º: LECHE CONDENSADA: cuatro botes por ración, contra entrega del cupón número 4 de «leches» por ración, al precio de pesetas 23 la ración, JABÓN. Doscientos gramos por ración contra entrega del cupón número 4 de «Jabón», al precio de pesetas 1'10 la ración.

Libreta de niños de 6 a 12 meses. Ciclo 2º: JABÓN: Doscientos gramos por ración contra entrega del cupón número 4 de «Jabón», al precio de pesetas 1'10 la ración. PATATAS: un kilogramo por ración contra entrega del cupón número 4 de «Patatas» al precio de pesetas 1'55 por ración. AZÚCAR: un kilogramo por ración contra entrega del cupón número 1 de «Azúcar» al precio de pesetas 7 la ración. ACEITE: un cuarto de litro por ración, contra entrega del cupón número 2 al precio de pesetas 2'30 la ración. ARROZ: Doscientos gramos por ración contra entrega del cupón número 2 «Arroz», al precio de pesetas 0'70 la ración. PATATAS: Tres kilogramos por ración, contra entrega del cupón nº 2 de «Patatas», al precio de pesetas 4'65 la ración. AZÚCAR: Un cuarto de kilogramo por ración, contra entrega del cupón nº 4 de «Azúcar», al precio de pesetas 1'15 la ración. JABÓN: Doscientos gramos por ración contra entrega del cupón número 4 de «Jabón», al precio de pesetas 1'10 la ración.⁸²

*Adjunto tengo el honor de remitir la petición que hace el médico titular de la pronta remisión de leche condensada para la infancia y enfermos, debiendo esta alcaldía informar a V.E. en el sentido de ser cierto lo manifestado por el médico titular, siendo de suma urgencia el tener leche condensada, pues se carece de la misma y ello perjudica en gran manera a los niños de lactancia y luego a enfermos necesitados de dicho artículo.*⁸³

Les cartilles s'havien de comprar a un preu establert per la CAT i en funció de la categoria assignada. Els preus de compra van anar variant al llarg dels anys de racionament. Només eren gratuïtes per a aquells que eren classificats com a «pobres de solemnitat», condició que s'havia de justificar i que requeria tenir el vistiplau de les autoritats locals (alcalde, rector, cap de la Falange i guàrdia civil; algunes vegades, també del metge).

Les dades eren constantment modificades amb altes i baixes i, per tant, són enganyoses, ja que s'havien de notificar i certificar tots els canvis de residència fora del poble (moltes vegades calia la confirmació del poble d'anada o de vinguda), per defunció o per anar a fer el servei militar, per haver de donar d'alta per naixement i el canvi de criatura a adult, per la tornada del servei militar o haver arribat de nou al poble, ja fos de la mateixa província o de la resta de l'estat o si es venia de l'estranger.

81. *La Vanguardia Española*, 19 de febrer de 1944, p. 9.

82. *La Vanguardia Española*, 30 de gener de 1949, p. 11.

83. Carta de sortida núm. 394, de 3 de desembre de 1940, adreçada al delegat provincial de la CAT de Barcelona (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940-1950, caixa 2067).

Semana 10 8 x ARROZ 01 Junio 20	Semana 11 8 x ARROZ 01 Junio 27	Semana 12 8 x ARROZ 01 Julio 4	Semana 13 8 x ARROZ 01 Julio 11	Semana 14 8 x ARROZ 01 Julio 18	Semana 15 8 x ARROZ 01 Julio 25	Semana 16 8 x ARROZ 01 Agosto 1	Semana 17 8 x ARROZ 01 Agosto 8	Semana 18 8 x ARROZ 01 Agosto 15	Semana 19 8 x ARROZ 01 Agosto 22	Semana 20 8 x ARROZ 01 Agosto 29	Semana 21 8 x ARROZ 01 Septiembre 5	Semana 22 8 x ARROZ 01 Septiembre 12	Semana 23 8 x ARROZ 01 Septiembre 19	Semana 24 8 x ARROZ 01 Septiembre 26	Semana 25 8 x ARROZ 01 Octubre 3	Semana 26 8 x ARROZ 01 Octubre 10	Semana 27 8 x ARROZ 01 Octubre 17	Semana 28 8 x ARROZ 01 Octubre 24	Semana 29 8 x ARROZ 01 Noviembre 1	Semana 30 8 x ARROZ 01 Noviembre 8	Semana 31 8 x ARROZ 01 Noviembre 15	Semana 32 8 x ARROZ 01 Noviembre 22	Semana 33 8 x ARROZ 01 Noviembre 29	Semana 34 8 x ARROZ 01 Diciembre 6	Semana 35 8 x ARROZ 01 Diciembre 13	Semana 36 8 x ARROZ 01 Diciembre 20	Semana 37 8 x ARROZ 01 Diciembre 27	Semana 38 8 x ARROZ 01 Enero 3, 1953	Semana 39 8 x ARROZ 01 Enero 10, 1953	Semana 40 8 x ARROZ 01 Enero 17, 1953	Semana 41 8 x ARROZ 01 Enero 24, 1953	Semana 42 8 x ARROZ 01 Enero 31, 1953
---	---	--	---	---	---	---	---	--	--	--	---	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---	--	---	---	---	--	---	---	---	---

CARNE		ULTRAMARINOS		GRASAS		PANADERIA	
Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento	
Cantidad		Cantidad		Cantidad		Cantidad	
Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento	
1.ª INSCRIPCIÓN		1.ª INSCRIPCIÓN		1.ª INSCRIPCIÓN		1.ª INSCRIPCIÓN	
Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento	
Cantidad		Cantidad		Cantidad		Cantidad	
Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento	
2.ª INSCRIPCIÓN		2.ª INSCRIPCIÓN		2.ª INSCRIPCIÓN		2.ª INSCRIPCIÓN	
Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento	
Cantidad		Cantidad		Cantidad		Cantidad	
Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento	
3.ª INSCRIPCIÓN		3.ª INSCRIPCIÓN		3.ª INSCRIPCIÓN		3.ª INSCRIPCIÓN	
Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento		Número de orden del Establecimiento	
Cantidad		Cantidad		Cantidad		Cantidad	
Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento		Firma y sello del Establecimiento	
4.ª INSCRIPCIÓN		4.ª INSCRIPCIÓN		4.ª INSCRIPCIÓN		4.ª INSCRIPCIÓN	

Cartilles de racionament de Mojà, 1952: portada, cupons i revers (Col.l. A.M. Molera)

Que el día 7 de febrero de 1946, hizo su entrada en España por la frontera de Port-Bou, provincia de Gerona, que se le entregó Cartilla provisional individual de racionamiento serie núm. 814632. Que pensando fijar su residencia en este Municipio. Suplica a V. que previos los tramites señalados en las disposiciones vigentes, tenga bien acordar la entrega de una tarjeta de Abastecimiento, haciendo constar que después de su entrada en el territorio no ha formulado petición análoga en Delegación alguna. Gracia que espera merecer de V. cuya vida Dios guarde muchos años. Moyá, 12 de febrero de 1946.⁸⁴

Les modificacions d'altres i baixes s'enviaven pràcticament cada setmana a l'oficina de la CAT a Barcelona, perquè ho modifiquessin en els seus arxius i enviessin la cartilla corresponent o anul·lessin la de la baixa. Mensualment es feia una recopilació de tots els canvis. Tanmateix, els totals no necessàriament coincideixen amb la realitat, però sí que donen pistes de la quantitat de cartilles i cupons que es generaven.

En els fulls mensuals d'altres, a més dels noms i cognoms s'havia de dir el motiu de l'alta: per naixement, canvi de residència o tornada del servei militar. A més hi havia un seguit de taules que calia omplir: d'on venia el qui feia el canvi de residència i quin número de cartilla de racionament tenia, i si posseïa baixa de racionament al lloc d'origen; si era de la mateixa província o si venia d'una altra o de l'estranger; si era llicenciat de l'exèrcit; quina categoria de cartilla tenia... Pel que fa als fulls de baixes, eren pràcticament iguals: també s'havia d'informar del motiu de la baixa (per defunció, canvi de residència o anada a l'exèrcit), si era per a anar a la mateixa província o s'anava a una altra o es marxava a l'estranger. Pràcticament aquest control es va fer des de 1943 fins a 1950.⁸⁵

Una de les obsessions de les autoritats era disposar de tanta informació com fos possible amb l'objectiu de controlar tot el procés per a aconseguir aliments, des de la sembra, la collita, la distribució i la comercialització; tot allò que pogués generar alteració de preus i, per tant, afavorir el mercat negre i l'estraperlo. Un dels aliments bàsics que va portar de corcoll els responsables fou el control de la producció de cereals, en concret del blat, que mereix un estudi concret del Servicio Nacional del Trigo i la Hermandad de Labradores y Ganaderos, ja que l'estat comprava el blat per sota del preu de cost als pagesos i els donava uns cupons per al seu consum i per a poder fer la següent sembrada, ambdós totalment insuficients.

Una alta obsessió de la CAT era el control dels caps de bestiar sacrificats als escorxadors; fins i tot es va prohibir la matança de porcs a casa durant un cert temps,⁸⁶ o es prohibí de dur bestiar a fora per a abastir altres pobles

84. Instància de Joan Vilalta i Prat adreçada al delegat local d'Abastecimiento y Transportes de Moià (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència d'entrada, 1946, caixa 2068).

85. AHM. Fons Ajuntament de Moià. Racionament. Censos (1943-1952), caixa 2324.

86. *Dietari de Joan Estevanell*: 29 d'abril de 1939, prohibició de la matança particular de porcs.

COMISARIA GENERAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES (Para el fichero local)

Nombre: Blasina | Primer apellido: Bolch | Segundo apellido: Salvau
 Sexo: H | Nacimiento: día 14 mes Diciembre año 1917 | Años cumplidos: 47
 Estado civil: 6 | Profesión: su sexo
 Lugar de nacimiento: Municipio de Esprells | Provincia de Barcelona
 Nombre del padre: Salvador | Id. de la madre: Ceresa
 Para los extranjeros: nacionalidad: _____
 Domicilio: calle o plaza de J. Sebastyan núm. 1 piso _____
Moysá a 1 de enero de 1945
 Tarjeta Núm.: **701746** Serie: **B** Ref.º provincial Serie: _____ N.º 45102

PADRONES DE CLIENTES EN QUE ESTA INSCRITO INICIALMENTE

FECHA			Categoría	PANADERIA		ULTRAMARINOS				COLECTIVIDAD	
DIA	MES	AÑO		N.º DE LA TIENDA	N.º DEL CLIENTE	N.º DE LA TIENDA	N.º DEL CLIENTE	N.º DE LA TIENDA	N.º DEL CLIENTE	N.º DE LA COLECTIVIDAD	N.º DEL INSCRITO
			3	3	93		990				

PADRONES DE CLIENTES EN QUE ESTA INSCRITO POSTERIORMENTE

FECHA			Categoría	PANADERIA		ULTRAMARINOS				COLECTIVIDAD	
DIA	MES	AÑO		N.º DE LA TIENDA	N.º DEL CLIENTE	N.º DE LA TIENDA	N.º DEL CLIENTE	N.º DE LA TIENDA	N.º DEL CLIENTE	N.º DE LA COLECTIVIDAD	N.º DEL INSCRITO
30	agosto	1947	1				990				

VARIACIONES DE DOMICILIO Y RESIDENCIA

FECHA			Categoría	NUEVO DOMICILIO			NUEVA RESIDENCIA		Registro de Función
DIA	MES	AÑO		CALLE O PLAZA	N.º	PISO	MUNICIPIO	PROVINCIA	
5	enero	1945	3				Esprells de Tierra		
30	agosto	1947	1				Moysá	Barcelona	
15	ag	1952					Antis	"	

Fitxa d'adult, 1945: anvers i revers (AHM)

DELEGACIÓN PROVINCIAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES BARCELONA		FICHA INFANTIL	
Pertenece al Niño <u>CAPDEVILA VALLDEORIOLA</u> <u>Juan</u>		Letra _____ Expediente N.º _____	
Domiciliado en <u>Busanya</u> (dos apellidos) n.º _____ p.º _____ p.ª _____			
Hijo de <u>José</u> y de <u>Ana</u> Nacido en _____			
Provincia de _____ el día <u>20</u> de <u>octubre</u> de <u>1948</u>			
Titular de la Tarjeta de Abastecimiento, Serie <u>B</u> , N.º <u>702869</u>		LACTANCIA _____ FECHA _____	
Expedida Colección de cupones Serie _____ N.º _____ del Primer ciclo.		Natural _____ Mixta _____ Artificial _____	
" " " " Serie _____ N.º <u>303850</u> del Segundo ciclo.			
" " " " Serie _____ N.º _____ del Tercer ciclo.			
C A D U C I D A D			
PRIMER CICLO	SEGUNDO CICLO	TERCER CICLO	
Fecha _____	Fecha <u>7-9</u>	Fecha _____	

Fitxa de criatura menor de 2 anys (AHM)

sense la guia de transport convenientment autoritzada⁸⁷ o havent de demanar permís per a matar un porc a l'any per al consum familiar. El control exhaustiu afectava especialment els caps de boví, a fi de controlar les pells que sortien de l'escorxador⁸⁸ com a matèria primera per a la indústria adobera.

*Por la presente esta Alcaldía tiene el honor de dirigirse a esa Comisión en solicitud de que, caso de viabilidad se sirvan entregar al comerciante zapatero de esta Villa D. Juan Clará Padrós, como mínimo dos piezas de cuero puesto que el comerciante abastece de calzado al noviciado de los PP. Escolapios de esta Villa. Dios guarde a Vd. muchos años.*⁸⁹

62

158

A Moià el control dels caps de bestiar sacrificats a l'escorxador es feia cada dues setmanes.⁹⁰ En l'imprès s'havia d'anotar el número de caps de bestiar, els quilos per canal i el pes mitjà dels caps de bestiar sacrificats,

87. *Dietari de Joan Estevanell*: 19 de març de 1939, prohibició de treure fora del terme bestiar per a vendre'l sense la corresponent guia.

88. Cada mes s'havia d'omplir un imprès amb el número de caps de bestiar sacrificats i enviar-lo al cap provincial de la CAT. L'imprès s'ha trobat com a revers d'una carta de sortida de l'ajuntament de 1943.

89. Carta núm. 217, de 7 de juny de 1940, signada per l'alcalde, Jaume Orriols, i adreçada al president de la Comisión Reguladora de las Industrias Químicas, Ramo Cuero, a Barcelona (AHM. Fons Ajuntament de Moià. Correspondència de sortida, 1940-1951, caixa 2067).

90. Aquest imprès s'ha trobat al revers d'una carta de sortida de 1944.

diferenciant entre bous i vaques, vedelles, xais, porcs (grans i de criança), cabres (grans i de criança) i cavalls. L'anàlisi de les dades recollides és una informació valuosa que permet de veure com hi ha un lleuger augment de caps de bestiar sacrificats oficialment, sobretot xais i boví, que ens indica una certa millora de l'economia familiar moianesa i que es podia consumir més carn, millorant lleugerament la dieta.

Escorxador municipal ⁹¹										
	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1959	1951	1952	Total
porcs	665	789	472	554	803	822	762	822	762	6451
xais	2687	2345	2504	2211	2096	2266	2020	2266	2020	20415
boví	213	148	172	216	225	111	252	111	252	1700
Total	3565	3282	3148	2981	3124	3199	3034	3199	3034	28566

El paper de l'Agrupación de Tenderos

Per tal de fer efectiu el repartiment dels productes de racionament els botiguers moianesos es van organitzar sota el paraigua de la Central del Sindicato Nacional del Movimiento, amb seu a Manresa, sota el nom d'Agrupación de Tenderos. La seva tasca era repartir els aliments racionats que els assignaven i vendre'ls als preus establerts, així com vendre altres productes amb el preu taxat.

No s'ha trobat cap documentació sobre com i quan es va constituir aquesta agrupació, que pel que sembla no era habitual en altres pobles, ja que era la CAT de cada poble la que decidia quines botigues feien racionament i la que portava el control dels cupons i les liquidacions amb el vistiplau de Barcelona. Hi ha cartes demanant explicacions a l'alcaldia de com es feien les liquidacions de cupons i d'existències, i la resposta sempre era la mateixa: els botiguers estan agrupats i és l'agrupació l'encarregada de fer tots els controls. Probablement hi havia una junta gestora de l'entitat, però no s'ha trobat cap document que ho corroborei.

Algunes botigues canvien de nom en una mateixa adreça al llarg dels deu anys de racionament. La taula següent s'ha pogut confeccionar gràcies a les llistes manuals existents a la caixa 2324 del fons de l'Ajuntament de Moià, de l'arxiu històric, on s'especifica el nom del botiguer i algunes liquidacions mensuals del que subministrava. A la taula següent, a la informació de les llistes s'hi ha afegit el sobrenom de la botiga. Com es pot veure, un mateix producte podia ser repartit a diverses botigues segons les setmanes i els dies assignats.

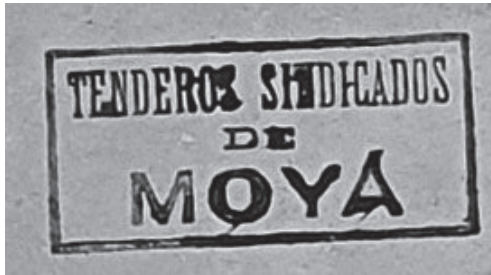
91. AHM. Fons Ajuntament de Moià. Comunicats de caps bestiar sacrificats, 1944-1969, caixes 2322-2323.

Agrupación de Tenderos			
	adreça	sobrenom	productes a subministrar per ració
COMESTIBLES			
Artero Ferrer, Florenci Artero Roca, Francesc	Joies, 5		sabó, cafè, pasta de sopa
Cantó Soldevila, Ramon	Joies, 13	cal Soldevila	oli, pasta sopa
Canellas Marro, vda. de Josep			sucre, oli, pasta de sopa
Cirera, Agustí			sucre, oli, pasta de sopa
Cirera, Antoni			oli, mongetes
Coll Guàrdia, Eusebi	plaça Major, 1	cal Berenguer	arròs, sabó, cafè, pasta de sopa
Dalmau Palau, Joan	Sant Sebastià, 50		oli
Estevadeordal, Àngela	Av. Caudillo,6	cal Vilalta	?
Juncadella Tuneu?, Francesc o Josep	Sant Josep, 54		sucre
Oller Valldaura, Josep	Sant Antoni	cal Marcelino	sucre, oli, sabó
Oller Vilarasau, Plàcid	plaça Major	cal Plàcid	sucre, oli, sabó
Picañol Datzira?, Josep			sucre, arròs, sabó, xocolata
Puig Puigneró, Joan	Pl. Sant Sebastià, 5	cal Santaire	arròs, sucre
Prat, Ramon		cal Truques	?
Rius Rius, Francisca	Sant Josep, 41		?
Ros Roca, Andreu		cal Fideuer	sucre, cafè
Soler Plans, Joan		ca la Isabel	sucre, oli
Tantiñà, Josep	Sant Sebastià, 3	cal Figueras	arròs, oli, sabó, xocolata
Vidal Bres, Tomàs Vidal Gaja, Maria	Joies, 15	cal senyor Magí	arròs, cafè, xocolata
Vilà Palà, Ermengol	Sant Sebastià, 3	cal Figueras	arròs, oli, sabó, xocolata
Vilardell Llusà, Francesc	Av. Caudillo	cal Noc	sucre, sabó, pasta de sopa
Vives Sansalvador, Agustí	Sant Josep, 41	cal Vives	sucre, oli, pasta de sopa
CARNISSERIES			
Anfruns Clarà, Joan	plaça Major, 14		porc
Antúñez Sentias, Llogari	Av. Caudillo, 14	cal Maties	xai, porc, vedella
Armadans, Lluís	plaça Major, 13		xai
Padrisa Segalés, Jesús			xai
Soler Plans, Joan	Sant Josep	ca la Isabel	porc
FORNS			
Calderer Teixidor, Josep	Sant Sebastià, 9	cal Feu	pa
Crivillés Bou, Ramon	Sant Antoni, 9	cal Bou	pa
Sallas Ponsa, Valentí	plaça Major, 11	cal Sallas	pa

L'agrupació rebia de la delegació local de la CAT les llistes dels moianesos per cada categoria de cartilla: infantil fins a dos anys, 1a, 2a i 3a categoria, anomenades *Padrón de clientes con cartilla individual inscritas en este establecimiento*. Les llistes eren repartides a cada botiga i a cada forn i validades per l'agrupació.

A la llista dels menors de dos anys hi constava: un número correlatiu (el del client), el nom i cognoms, si eren nen o nena, la data de naixement, els noms dels pares, el domicili de la criatura i el número de cartilla infantil assignada. A les llistes de la resta de categories també hi havia un número correlatiu de client. A més de les dades

Segell de l'Agrupación de Tenderos
(Tenderos Sindicados de Moyá) (AHM)

anteriors, es notificava l'edat, l'ofici de cadascú i el seu estat civil (casat, solter o vidu). Mensualment es donaven de baixa a la llista infantil els qui complien tres anys i es donaven d'alta en la categoria corresponent del seu cap de casa. El mateix passava a les llistes de les altres tres categories: baixes per defunció, canvi de domicili, anada al servei militar, i altes per canvi de domicili i tornada del servei militar. Tot havia de coincidir amb les dades del cens de fitxes.

Cada botiga havia de recollir els cupons corresponents als clients, quantificar-los físicament i comptablement, omplint uns fulls de liquidació mensual per cada producte racionat indicant la quantitat que s'havia rebut, quantes racions s'havien servit, el total venut i indicar el que sobrava. De tota la informació recollida, l'agrupació feia una declaració jurada conjunta per cada producte, les tires de cupons recollides i les setmanes que s'havia fet. La declaració anava signada per un dels membres de l'agrupació.

Els diversos productes que arribaven es dipositaven a l'ajuntament, ja que era el destinatari final, segons la CAT de Barcelona, i s'emmagatzemava a diverses dependències municipals o a la seu de l'Hermandad de Labradores. Posteriorment l'agrupació distribuïa a les botigues les quantitats necessàries per a la setmana indicada, amb els preus i quantitats de racions segons l'ordre de subministrament.

En aquestes ordres enviades per la CAT, en concret per la seva Sección de Distribución, s'indicava: el producte a subministrar, la quantitat que tocava segons el nombre d'habitants de Mojà de cada moment, la quantitat en quilos que es lliurava, la quantitat de la ració a servir per cap i el nom de l'empresa que servia el producte. A partir d'aquestes ordres de subministrament s'ha pogut saber quins eren els subministradors dels productes racionats que arribaven a Mojà.

Productes racionats	Empresa	Ciutat
Arròs	Central Suministradora de Legumbres, Cereales...	Barcelona
	Comerciantes de Lonja	Barcelona
	Puigdellívol	Manresa
	Sindicato de Cereales	Barcelona
Bacallà sec	Compañía Hispano-Islandesa, S.A.	Barcelona
	Federico Heredia	?
	José Daurella	?
	Juan Batista	?
	Ricardo Rubiras	Barcelona
	Trueba y Pardo	Barcelona
Cafè	Balanzó Hermanos, S.A.	?
	Café a la Crema J. Marcilla, S.A.	Barcelona
	Hijo de Jacinto Gil	Barcelona
Farina de blat de moro	Hija de Casajuna	Manresa
Galetes	Reverter y Compañía	Manresa
Llegums (cigrons)	Gremio de Comerciantes de Lonja	Barcelona
	Sindicato de Cereales	Barcelona
Llegums (lenties)	?	?
Llegums (mongetes)	Central Distribuidores de Legumbres	Barcelona
Macarrons	Hijo de Magín Quer	Barcelona
Margarina	Ricardo Admetlla	Barcelona
Oli	I. Vall-Ilosera, Suc. de Jaime Millás	Manresa
Pasta de sopa	Andreu Ros Roca	Moià
	La Alimenticia Española	Barcelona
	Pedragosa	Castellar del Vallès
	Ramón Pagés	Barcelona
Sabó (pastilles)	Albert Meier	Barcelona
	B. Ferrer	Barcelona
	Celedonio Solá	Manresa
	Emilio Arquer	?
	Félix Gasull	Hospitalet de Llobregat
	Fernando Pellissa	Barcelona
	Francisco Lamazán	Barcelona
	Francisco o Domingo Sampera	Caldes de Montbui
	Grasa y Jabones, S.A.	Barcelona
	H. Filipina	Barcelona
	José Campsolinas	Sta. Coloma de G.
	Productos Dalia	Manresa
	Vda. de Àngel Serra	Manresa
Vda. de Antonio López	St. Martí de Torroella	
Sucre	Buxeras, S.A.	Barcelona
	Celedonio Puigdellívol	Manresa
	Central Suministradora de Legumbres, Cereales...	Barcelona
	Coloniales Petit, S.A.	Barcelona
	Compañía de Industrias Agrícolas	Barcelona
	Plandiura y Carreras	Barcelona
	Salvadó, S.A.	Barcelona
Servicio Sindical de Coloniales	Barcelona	
Torró	Juan y Félix Tardá	Barcelona
Xocolata	Agr. Fabricantes de Chocolate	Barcelona
	Chocolates Amattler, S.A.	Barcelona
	Chocolates Jaime Boix, S.A.	Barcelona
	Chocolates Rebes	Barcelona
	Chocolates Solsona Rius, S.A.	Barcelona
	Coloniales Petit, S.A.	Barcelona
	E. Juncosa Pañella	Barcelona
	Francisco Arumí	Vic
Industrias Torner	Barcelona	

Ayuntamiento de _____
Categoría _____ Hoja n.º _____

BAJAS

Mes de _____ *Agrupación de Tenderos*
(del cartón)

Movimiento mensual de cartillas en *las papeletas* de D. *Tenderos* *Sindicados*

Calle _____ n.º _____ posterior al censo inicial de _____ de _____ de 194 _____

Núm. de orden censo	APELLIDOS (los dos)	NOMBRE	CALLE	N.º	P.º	Distrib. (Núm. de cartillas)	CARTILLAS		Fecha del ALTA
							N.º	Saldo	
1488	Jonhás Riera	Molina	Loza	16		32	514 468	30 de junio - 42	
49	Marcé Riera	Prat	Cintadilla	2		11	513 349		
1494	Prat Riera	Prat	S. Sebastián	1		11	514 257	283	
1466	Prat Riera	Prat	S. Sebastián	50		11	514 234		
1294	Prat Riera	Prat	" Opellas "	14		11	515 894		
1658	Prat Riera	Prat	" Opellas "	8		11	513 912		
816	Prat Riera	Prat	" Opellas "	25		11	515 854		
407	Prat Riera	Prat	" Opellas "	12		11	513 558		
289	Prat Riera	Prat	" Opellas "	11		11	514 444		
2033	Prat Riera	Prat	" Opellas "	50		11	514 112		
1021	Prat Riera	Prat	" Opellas "	38		11	514 357		
1326	Prat Riera	Prat	" Opellas "	50		11	514 226		
1520	Prat Riera	Prat	" Opellas "	11		11	514 281		
1690	Prat Riera	Prat	" Opellas "	11		11	514 570		
1628	Prat Riera	Prat	" Opellas "	11		11	514 710		
1453	Prat Riera	Prat	" Opellas "	11		11	514 274		
3023	Prat Riera	Prat	" Opellas "	6		11	513 251		
644	Prat Riera	Prat	" Opellas "	11		11	514 464		
1133	Prat Riera	Prat	" Opellas "	15		11	514 338		
1234	Prat Riera	Prat	" Opellas "	17		11	514 428		
277	Prat Riera	Prat	" Opellas "	17		11	514 923		
831	Prat Riera	Prat	" Opellas "	22		11	513 307		
2320	Prat Riera	Prat	" Opellas "	1		11	515 002		
1135	Prat Riera	Prat	" Opellas "						
37	Prat Riera	Prat	" Opellas "						

Full de baixes de cartilles de l'Agrupación de Tenderos (Tenderos Sindicados) (AHM)

Carbones 20-20

MINISTERIO DE INDUSTRIA Y COMERCIO
COMISARIA GENERAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES
DELEGACION PROVINCIAL DE BARCELONA
Sección: DISTRIBUCION

ORDEN DE SUMINISTRO
74048

Sr. Alcalde de *Moixó*

Habiendo dispuesto se proceda a efectuar un racionamiento de **ARROZ** al vecindario de ese Ayuntamiento, plácese comunicarle que siendo *2135* los habitantes últimamente computados a ese Municipio, le corresponde a razón de *14* por persona *540 kg* mercancia que tiene a su disposición en el Almacén de *CENTRAL DISTRIBUIDORA DE LEGUMBRES, CEREALES, GRANÍFECAS, etc.*

Los precios que registrarán para tal artículo serán los siguientes:

De almacenista a detallista *266* pesetas el *kg*
De detallista a público *35* pesetas el *kg*

Via Loyolano, 32/34, piso 2.º, dcho. 70

Inmediatamente debe enviar al Almacén consignado la distribución de la referida cantidad por establecimientos, para que proceda al suministro correspondiente, o bien indicarle que la remesa se haga totalmente a ese Ayuntamiento, si así lo prefiere.

Barcelona, de *17* DIC. 1945 de 194 _____

L. Riera

A 122 - 4-45

Ordre de subministrament d'arròs a Moixó, 1945 (AHM)

Com que les ordres duïen les quantitats a repartir i els preus, s'ha pogut elaborar una taula on es pot constatar l'augment sistemàtic dels preus i les alteracions en les quantitats de les racions al llarg dels anys de racionament.

Producte	Any	Preu a magatzem (ptes./kg)	Preu a botiga (ptes./kg)	Ració
Arròs	1940	1,16	1,35	250 gr
	1941	1,31 / 1,40	1,40 / 1,50	
	1942	1,61 / 1,71 / 2,65	1,70 / 1,80 / 3,00	
	1943	2,66	3,00	
	1944	2,66	3,00	
	1945	2,66	3,00	
	1946	4,26 / 4,21 / 2,62 / 4,32	4,80 / 4,75 / 2,80 / 4,50	
	1947	4,32 / 2,62	4,50 / 2,80	200 gr / 250 gr
	1948	3,32	3,50	200 gr
	1949	3,32 / 4,32	3,50 / 4,50	400 gr / 500 gr
Bacallà sec	1950	4,32	4,50	200 gr
	1940	3,40	3,75	80 gr
	1941	3,40	3,70	200 gr
	1942	4,47	6,55	100 gr
	1944	7,50	8,50	100 gr
	1945	7,10	7,50	100 gr
	1946	7,16	8,00	
	1947	5,60 / 8,10 / 10,10	6,00 / 8,50 / 10,50	100 gr
	1948	10,60 / 11,40	11,00 / 13,00	100 gr
1949	10,40 / 12,40	12,00 / 14,00	100 gr / 200 gr	
Cafè	1941	19,20	25,00	50 gr
	1942	18,49	21,00	
	1943	22,15	24,00	
	1944	22,16 / 22,00	24,00	
	1945	22,70	24,00	
	1946	22,70 / 30,84	26,00 / 35,00	
	1947	31,78 / 32,36	36,00 / 37,00	50 gr / 100 gr
	1948	33,36	38,00	
	1949	33,36 / 34,30	38,00 / 39,00	
	1951	46,21	53,00	
1952	46,25	53,00	50 gr	
Farina de blat de moro	1941	9,56	12,50	250 gr
	1945	3,40	3,60	
	1947	10,40	12,00	
Galetes	1943	9,25	11,00	100 gr
Legums (mongetes)	1942	2,75	3,00	250 gr
	1944	2,75	3,00	
	1947	3,20	3,50	
	1951	6,90	7,50	200 gr / 1 kg
Legums (cigrons)	1940	2,37	2,50	250 gr
	1941	2,40	2,60	
	1947	3,20	3,50	200 gr
Legums (llenties)	1947	4,60	5,00	250 gr
Macarrons	1943	2,67	3,00	100 gr
	1944	3,69	4,00	
	1945	4,19	4,50	100 gr

Oli	1940	4,93 / 3,90 / 4,30	4,70 / 3,85 / 4,10	1/4 l. / 1/2 l.
	1941	4,30 / 4,50	4,10 / 4,30	
	1942	4,50 / 4,98	4,30 / 4,80	
	1943			
	1945		3,00	
	1948			1 l. / 3/4 l.
Margarina	1941	7,20	7,75	100 gr
Pasta de sopa	1940	2,00 / 2,10	2,15 / 2,25	100 gr
	1941	2,35	2,50	
	1942	2,65	3,00	
	1943	2,65	3,00	
	1944	4,19	4,50	100 gr
	1945	4,19	4,50	
	1946	4,69	5,00	200 gr
	1947	5,00 / 4,69	5,00	
Sabó (pastilles)	1940	3,40	3,80	250 gr
	1941	3,40	3,80	
	1942	2,93 / 2,90 / 2,70 / 2,60	3,45 / 3,40 / 3,00 / 2,80	
	1943	3,20 / 2,95	3,50 / 3,25	200 gr
	1944	3,20	3,50	
	1945	3,45	3,75	100 gr
	1946	3,45 / 3,70	3,75 / 4,00	100 gr
	1947	3,45 / 4,20	3,75 / 4,50	200 gr
	1948	4,20 / 5,20	4,50 / 5,50	100 gr
	1949	5,20	5,50	400 gr
	1950	5,20 / 5,60	5,50 / 6,00	200 gr
	1951	5,60	6,00	100gr
	Sucre	1940	1,90 / 2,20 / 3,00	2,00 / 2,30 / 3,10
1941		3,00 / 2,90 / 2,58	3,10 / 2,80	
1943		2,50 / 2,60 / 2,70	2,80 / 3,00	250 gr
1944		3,10	3,40	500 gr
1945		4,77 / 3,55 / 3,22	5,00 / 3,80 / 3,40	250 gr
1946		3,55 / 4,77	3,80 / 5,00	1/4 kg
1947		5,00 / 5,75 / 6,75	5,25 / 6,00 / 7,00	200 gr / 150 gr
1948		6,75	7,00	150 gr
1949		6,60	7,00	200 gr
1950		8,40 / 6,60	9,00 / 6,70	150 gr / 200 gr
1951		8,40 / 9,40	9,00 / 10,00	150 gr
1952		8,40 / 9,90	10,00 / 10,50	
Torró	1942	9,80	12,00	100 gr
	1943	9,80	12,00	200 gr
Xocolata	1942	7,00 / 7,80 / 8,00 / 8,35	7,75 / 8,50 / 8,75 / 9,00	100 gr
	1943	8,25 / 8,05 / 7,75	9,25 / 8,75 / 8,75	200 gr
	1944	8,50	9,50	100 gr
	1945	8,75	9,15	100 gr
	1946	8,75	9,35	100 gr
	1947	8,75 / 9,25	9,15 / 10,00	100 gr
	1948	9,85 / 10,25	10,00 / 11,00	100 gr
	1949	10,35	11,00	
	1950	10,25	11,00	
	1952	10,40	11,00	

L'impacte en la mortalitat moianesa

S'ha intentat de fer una anàlisi de les defuncions a Moià durant els anys de racionament repassant el llibre de registre de defuncions⁹² per saber si a la nostra vila es produïa el mateix que els historiadors expliquen del que passava a la resta del territori espanyol, molt especialment a les àrees rurals del centre i sud de la península. El cert és que no hi ha un augment significatiu de defuncions en relació als anys anteriors a la guerra (1925-1935), en nombres absoluts; però, si comparem el nombre de morts per un miler d'habitants segons el padró de 1930 (28,1 morts anuals de mitjana amb 2.260 hab.) i el padró de 1950 (27,9 morts anuals amb 2.172 hab.) llavors la mortalitat d'abans de la guerra era del 12,4‰ i la de després del 12,8‰, lleugerament superior. Conseqüentment, no hi ha una relació causa/efecte immediata, però probablement un estudi de les malalties dels moianesos dels anys cinquanta i seixanta, que serien els homes i dones que eren infants en els anys de racionament, tindrien la seva causa en una alimentació insuficient i d'escassa qualitat en aquells anys.

El que sí que es confirma és un augment de defuncions de gent més gran de seixanta anys, la més afectada per malalties vinculades a la dieta desequilibrada i als anys d'escassetat de la guerra civil, problema agreujat pel racionament d'aliments bàsics durant la postguerra.

Registre municipal de defuncions a Moià													
1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	total	mitjana
33	27	30	26	31	31	28	24	23	24	28	30	335	27,9

En recollir les causes de la defunció, les explicacions mèdiques no sempre són aclaridores, ja que moltes vegades el certificat mèdic esmenta una malaltia crònica acompanyada pel fet final de la defunció. De tota manera, les malalties del cor i de la circulació, juntament amb les embòlies i les trombosis, són les més citades i la malnutrició, que se certifica com a caquèxia, va lligada a altres malalties, com diversos càncers o malalties infeccioses.

70

166

Malalties més significatives	%	
càncer i tumors	18	5,3
cor i circulació	82	24,4
desnutrició (caquèxia)	20	5,9
embòlies, trombosis...	110	32,8
infeccions (diftèria, meningitis...)	9	2,6
nefritis	8	2,3
pneumònies, bronquitis...	44	13,1
sistema digestiu	44	13,1
tuberculosis	23	9,5

92. Registre municipal de defuncions (1939-1950). Arxiu de l'Ajuntament de Moià, llibres 24-27.

* * *

Després d'aquesta anàlisi de les dades guardades a l'arxiu històric de Moià, malgrat no disposar de gaire informació, sí que s'ha pogut fer un retrat de com va ser el racionament d'aliments al nostre municipi durant la dècada dels anys quaranta del segle passat. Entre dietes desequilibrades, manca de productes de primera necessitat, mala qualitat dels aliments i escassetat generalitzada arreu, els moianesos del moment, en especial les mestresses de casa, van haver de fer mans i mànigues per portar un plat a taula, criar els fills i, moltes vegades, treballar a la fàbrica; les dones de pagès, a més a més, havien de cuidar el bestiar petit (gallines i conills) i tenir l'hort productiu i, si no hi tenien l'home o els fills, conrear els camps, i així poder intercanviar aliments o vendre'ls. Realment, tot plegat va ser una economia de subsistència trampejant l'escassetat i buscant en el mercat negre el que calia, fet que molts altres van aprofitar per a enriquir-se, també a casa nostra.

Bibliografia

Documentació primària

- Actes dels plens de l'Ajuntament de Moià, 1939-1945, 1950-1952. AHM. Accessibles en línia a *Arxius municipals digitals*, <<https://www.diba.cat/amd>>.
- Actes dels plens de l'Ajuntament de Moià, anys 1946-1949. Arxiu de l'Ajuntament de Moià.
- Comunicats de caps sacrificats, 1944-1969. AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixa 2322.
- Correspondència municipal. Sortides, 1940-1950. AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixes 2067-2070.
- Pregons i edictes. AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixa 2004.
- Racionament. Abastaments i racionament, llibres 1949-1952. Arxiu de l'Ajuntament de Moià, caixa 581.
- Racionament. Arxivador manual de fitxes individuals (moble de calaixos). AHM. Fons Ajuntament de Moià.
- Racionament. Censos (1943-1952). AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixa 2324.
- Racionament. Cartilles (1943-1952). AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixa 2325.
- Racionament. Correspondència (1941-1952). AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixa 2328.
- Racionament. Declaracions jurades (1949-1952). AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixa 2326.
- Racionament. Productes (1944-1952). AHM. Fons Ajuntament de Moià, caixa 2327.
- Registre municipal de defuncions (1939-1950). Arxiu de l'Ajuntament de Moià, llibres 24-26.

Diaris i premsa

Anuarios estadísticos de España (1943-1950) [en línia], <https://www.ine.es/inebaseweb/libros.do?tntp=25687#>.

Boletín Oficial del Estado (1938-1953) [en línia], <https://www.boe.es/buscar/gazeta.php>.

Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona (1940-1953) [en línia], <https://www.diba.cat/web/arxiu/boph>.

Diario de Barcelona (1940-1949) [en línia], <http://ahcbdigital.bcn.cat/es/hemeroteca/titulo/diario+de+barcelona>.

Gaceta de la República (1936-1938) [en línia], <https://www.boe.es/buscar/gazeta.php>.

La Vanguardia española (1940-1953) [en línia], <http://hemeroteca.lavanguardia.com/>.

Bibliografía general

ABELLA, Rafael. *La vida cotidiana bajo el franquismo*. Madrid: Temas de Hoy, 1996.

ALBURQUERQUE, Francisco. «Métodos de control político de la población civil: el sistema de racionamiento de alimentos y productos básicos impuesto en España tras la última Guerra Civil». Dins Santiago CASTILLO, *Estudios de historia de España: homenaje a Manuel Tuñón de Lara*, Madrid: Universidad Internacional Menéndez Pelayo, 1981, vol. 2, pp. 407-434.

ANDRÉS CREUS, Laura de. *El preu de la fam: l'estraperlo a la Catalunya de la postguerra*. Barcelona: Ara Llibres, 2010.

ARCO BLANCO, Miguel Ángel del (coord.). *Los «años del hambre»: historia y memoria de la posguerra franquista*. Madrid, Marcial Pons, 2020.

—. *La corrupción en el franquismo: el fenómeno del «Gran Estraperlo»*, *Hispania Nova*, 16 (2018), pp. 620-645, <<https://doi.org/10.20318/hn.2018.4050>>.

—. «El estraperlo: pieza clave en la estabilización del régimen franquista», *Historia del presente*, núm. 15 (2010), pp. 65-78, <<http://hdl.handle.net/10481/32351>>.

—. «Morir de hambre: autarquía, escasez y enfermedad en la España del primer franquismo», *Pasado y memoria: revista de historia*, núm. 5 (2006), pp. 241-258, <<https://www.researchgate.net/publication/39441097>>.

BARCIELA LÓPEZ, Carlos. *Autarquía y mercado negro: el fracaso económico del primer franquismo, 1939-1959*. Barcelona: Crítica, 2003.

BIESCAS FERRER, José Antonio; TUÑÓN DE LARA, Manuel. *España bajo la dictadura franquista (1939-1975)*. Barcelona: Labor, 1980. (Historia de España, vol. X).

CÁCERES NEVOT, Juanjo; ESPEITX, Elena. «La memoria de la escasez alimentaria en la Barcelona de la posguerra (1939-1953)», *Studium: revista de humanidades*, núm. 16 (2010), pp. 163-187.

- CASANOVA, Julián (coord.). *Morir, matar, sobreviure: la violència en la dictadura de Franco*. Barcelona: Crítica, 2002.
- CASTELLET, Eduard. *Passeig enrere*. Barcelona: Edicions 62, 2000
- CENARRO LAGUNAS, Àngela. «Entre la regeneración y la punición: el modelo educativo en el Auxilio Social falangista», *Educació i història: revista d'història de l'educació*, núm. 20 (juliol-desembre, 2012), pp. 47-66.
- . «Matar, vigilar y delatar: la quiebra de la sociedad civil durante la guerra y la posguerra en España (1936-1948)», *Historia social*, núm. 44 (2002), pp. 65-86.
- DOMÉNECH, Ignacio. *Cocina de recursos (deseo mi comida)*. Introducción de Joan Sella Montserrat: edición y notas de Miguel I. Arrieta Gallastegui. Gijón: Trea, 2011.
- FABRE FORNAGUERA, Jaume. *Els que es van quedar: la contrarevolució de 1939 a Barcelona. Capítol 6, Una fam ampla i amarga: els proveïments de menjar a Barcelona, racionament, estraperlo, picaresca, succedanis, preus i salaris*. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, març del 2002, pp. 339-464.
- GÓMEZ OLIVER, Miguel; ARCO BLANCO, Miguel Ángel del. «El estraperlo: forma de resistencia y arma de represión en el primer franquismo», *Studia histórica: historia contemporánea*, núm. 23 (2005), pp. 177-199, <https://revistas.usal.es/index.php/0213-2087/article/view/6029>.
- GUIDONET, Alicia. «Trobar menjar se'm feia tan difícil... : la recuperació de la memòria oral alimentària a Catalunya (1936-1939)», *Revista d'etnologia de Catalunya*, núm. 31 (2007), pp. 197-198.
- JARNE, Antonieta. «Niños "vergonzantes" y "pequeños rojos": la población marginal infantil en la Cataluña interior del primer franquismo», *Hispania Nova: revista de historia contemporánea*, núm. 4 (2004), pp. 25-42, <https://www.redalyc.org/pdf/915/91500402.pdf>.
- JIMÉNEZ LUCENA, Isabel. «El tifus exantemático de la posguerra española (1939-1943): el uso de una enfermedad colectiva en la legitimación del "Nuevo estado"», *Dynamis: Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam*, núm. 14 (1994), pp. 185-198, <https://www.raco.cat/index.php/Dynamis/article/view/105956>.
- LATORRE CANO, Lucía. «La Comisaría General de Abastecimientos y Transportes (CAT): series para su estudio en los archivos municipales», *ARCHE: revista andaluza de archivos*, núm. 4 (2011) pp. 196-216, http://www.juntadeandalucia.es/cultura/archivos_html/sites/default/contenidos/general/revista/numeros/Numero_4/Galeria/03_04_18_Comisaria_abastecimientos.pdf.
- MARTÍ GÓMEZ, José. *La España del estraperlo (1936-1952)*. Barcelona: Planeta, 1995.
- MASAFRETS I AYMÀ, Núria. «Les farinetes, plat estrella de la classe treballadora: el que menjaven les classes populars a la postguerra i la dècada de 1950», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 107 (2013), pp. 24-30, <https://www.raco.cat/index.php/FullsMASMM/article/view/273769>.

MIR, Conxita. *Vivir es sobrevivir: justicia, orden y marginación en la Cataluña rural*. Lleida: Milenio, 2000.

MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere. «Anys de fam i de pobresa». Dins Borja de RIQUER (ed.), *Història, societat i cultura dels Països Catalans: la llarga postguerra (1939-1960)*, vol. 10 (1997), pp. 118-134.

—. «El malestar popular por las condiciones de vida, ¿un problema político para el régimen franquista?», *Ayer*, núm. 52 (2003), pp. 255–280, www.jstor.org/stable/41325242.

—. *Patria, justicia y pan: nivell de vida i condicions de treball a Catalunya, 1939-1954*. Barcelona: La Magrana, 1985.

MORENO, Paz; NAROTZKY, Susana. «La reciprocidad olvidada: reciprocidad negativa, moralidad y reproducción social», *Hispania*, núm. 1 (2000), pp. 127-160, <http://hispania.revistas.csic.es/index.php/hispania/article/view/564>.

MORENO FONSERET, Roque. «Movimientos interiores y racionamiento alimenticio en la postguerra española», *Investigaciones geográficas*, núm. 11 (1993), pp. 309-316, <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=111597>.

PONT FARRÉ, Miquel; PONT PEDRÓS, Maria Teresa. *Estraperlo: estratègies de supervivència?*. Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2015.

REIN, Raanan. «Un salvavidas para Franco: la ayuda económica argentina a la España franquista (1946-1949)», *Anuario del Instituto de Estudios Histórico-Sociales, Argentina*, vol. 8 (1993), pp. 199-214, <https://www.academia.edu/38698160>.

RIQUER, Borja; CULLA, Joan B. «Un país després d'una guerra (1939-1959)». En Pierre VILAR (coord.), *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1990-2004, vol. 7.

RUIZ CASTELL, Núria. «Sobreviure a la fam en època de guerra i postguerra». Dins *Cuina i territori: actes: Sant Boi de Llobregat, 20 d'octubre de 2018, XI Trobada de Centres d'Estudis i d'Estudiosos d'Eramprunyà*. Gavà: Associació d'Amics del Museu de Gavà, 2019.

SÁNCHEZ BLANCO, Laura. «Auxilio Social y la educación de los pobres del franquismo a la democracia», *Foro de educación*, núm. 10 (2008), pp. 133-169, <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2906847>.

TAMAMES, Ramón. *La República. La Era de Franco*. Madrid: Ediciones Alfaguara 1977. Historia de España Alfaguara, 7.

VIRGÓS ORTIZ, Miguel. «La Comisaría General de Abastecimientos», *Revista de la Universidad de Oviedo, Facultad de Derecho*, núm. 23-24 (1947), pp. 145-157, <https://digibuo.uniovi.es/dspace/handle/10651/5291>.

YZQUIERDO PERRÍN, Rafael. *España años 40: hambre, racionamiento y estraperlo*. Bilbao: BETA, 2008.